

“Det är helt sinnessjukt”

- Före detta kriminellas upplevelser kring
utdrag ur belastningsregistret

"It's completely insane"

- The experiences of prior felons regarding
extracts from the criminal record

Minna Bodin

Ingela Frost

“Det är helt sinnessjukt”

- Före detta kriminellas upplevelser kring
utdrag ur belastningsregistret

"It's completely insane"

- The experiences of prior felons regarding
extracts from the criminal record

Minna Bodin

Ingela Frost

Handledare: Margareta Bredmar

Sammanfattning

Det blir allt mer vanligt att arbetsgivare kräver utdrag ut belastningsregistret vid rekrytering för tjänster som inte kräver detta enligt lag. De personer som förekommer i belastningsregistret utsätts således för en kontroll som inte tidigare har påträffats. Tidigare forskning visar på svårigheter för före detta kriminella att ta sig ut på arbetsmarknaden till följd av den ökade användningen av registerutdrag vid nyanställningar (Winnick & Bodkin, 2008; Backman, 2012).

Syftet med denna studie är att belysa före detta kriminellas upplevelser kring de ökande kraven av uppvisandet av ett registerutdrag, hur arbetsgivare förhåller sig till deras bakgrund samt hur deras självbild påverkas.

Studien har genomförts med hjälp av kvalitativ metod med semistrukturerade frågor. Intervjuer har gjorts med åtta före detta kriminella personer.

Resultatet visar på att dessa människor upplever detta ökade krav som ett problem och att de blir negativt bemötta av arbetsgivare. De undviker därmed att söka jobb där utdrag krävs, vilket gör att de känner sig utanför som i sin tur bidrar till svårigheter att komma tillbaka till både arbetslivet men även till samhället i stort. Något överraskande visade det sig att ärligheten är oerhört viktig, men även föreningen KRIS där samtliga intervjupersoner är medlemmar.

Nyckelord: Belastningsregistret, före detta kriminella, KRIS, stigmatisering, stämpling, avvikare.

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till våra intervjupersoner på föreningen KRIS. Utan er hade denna studie inte varit möjlig att genomföra. Tack för att ni så öppenjärtat låtit oss få ta del av era erfarenheter och livshistorier.

Vi vill även tacka vår handledare Margareta Bredmar för hjälpsamma tips och stöd under uppsatsarbetet.

Linköping, februari 2017

Minna Bodin

Ingela Frost

1. INLEDNING.....	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	3
1.2 Avgränsningar.....	3
1.3 Disposition.....	4
1.4 Bakgrund	4
1.4.1 Kris.....	4
1.4.2 Belastningsregistret bakgrund.....	4
1.4.3 Statistik.....	6
2. TIDIGARE FORSKNING.....	7
2.1 Riskfaktorer.....	7
2.2 Stigmatisering.....	8
2.3 Belastningsregistret	10
3. TEORETISK REFERENSRAM.....	11
3.1 Stämplingsteorin.....	11
3.2 Stigmatisering.....	13
4. METOD.....	17
4.1 Vetenskapliga utgångspunkter.....	17
4.1.1 Ontologi.....	17
4.1.2 Epistemologi.....	17
4.2 Metodologi.....	19
4.3 Metodval	19
4.4 Tillvägagångssätt.....	20
4.4.1 Urval.....	20
4.4.2 Insamling av data.....	20
4.4.3 Bearbetning och analys av material.....	20
4.5 Kvalitetskriterier.....	21
4.6 Etiska aspekter.....	21
4.7 Metoddiskussion.....	22
5. RESULTAT.....	26
5.1 Förfrågan om belastningsregister.....	26
5.2 Arbetsgivarens bemötande.....	27
5.3 Utanförskap.....	28
5.4 Självbild.....	30
5.5 Strategier.....	31
5.6 Föreningen.....	32
5.7 Ärlighet	33

6. ANALYS OCH DISKUSSION.....	35
6.1 Förfrågan om belastningsregistret.....	35
6.2 Arbetsgivarens bemötande.....	37
6.3 Utanförskap.....	38
6.4 Självbild.....	40
6.5 Strategier	42
6.6 Föreningen.....	43
6.7 Ärlighet.....	44
7. SLUTSATS.....	46
7.1 Avslutande reflektioner.....	47
7.2 Vidare forskning.....	49
REFERENSER.....	50

1. INLEDNING

I detta kapitel presenteras bakgrunden till det problemområde som studerats. Detta följs av studiens syfte och frågeställningar, för att gå vidare till avgränsningar och disposition. Avslutningsvis redovisas bakgrunden till studien.

Att arbetsgivare kräver att en arbetssökande kan visa upp ett utdrag ur belastningsregistret i samband med anställning har ökat markant under 2000-talet (Backman, 2012). I belastningsregistret finns uppgifter om personer som har blivit dömda för brott, samt dess påföljd (Polisen, 2016). Denna trend av ökad efterfrågan kan spåras tillbaka till 2001, då det lagstiftades om att arbetsgivare har skyldighet att kräva ett utdrag ur belastningsregistret vid anställning av personal inom skola och barnomsorg (Backman, 2012).

Fram till 1989 hade man ingen laglig rätt att själv ta del av innehållet i registret, detta för att skydda den enskilde från att arbetsgivare och hyresvärdar skulle få tillgång till uppgifterna. När lagen ändrades gjordes detta med motiveringen att var och en ska ha rätt att se sitt eget register för att kunna verifiera att uppgifterna stämmer. Samtidigt möjliggjorde lagändringen att arbetsgivare kunde utnyttja den enskildes rätt att ta del av innehållet, och då kräva av en arbetssökande att visa upp utdraget (Backman, 2012). Den typ av utdrag som oftast begärs är det så kallade "§9-utdraget", alltså rätten att ta del av sina egna uppgifter i registret (ibid). Eftersom arbetsgivarna inte själva har rätt att begära ett utdrag kräver de det från den arbetssökande i samband med en nyanställning (SOU 2014:48). Uppgifterna i registret går långt tillbaka i tiden och innehåller även information om mindre brott, till exempel dagsböter eller tillträdesförbud (Polisen, 2016).

Vår tolkning är att eftersom uppgifterna är så lättillgängliga idag att det kan vara svårt för den person som förekommer i registret att få exempelvis både bostad och arbete, faktorer som är av central betydelse för att förebygga att man inte går tillbaka till sin kriminella livsstil.

Brottsförebyggande rådet (2012) talar i en rapport om att hela 41% av tidigare dömda personer återfaller i brott efter avtjänat straff. Vidare anses att möjligheten att få en anställning spelar en väsentlig roll för att före detta kriminella inte ska fortsätta på den banan. Rapporten tar även upp några viktiga delar som är av avgörande betydelse för före detta kriminella som vill byta livsstil; chansen att tjäna pengar på laglig väg, samt att det sociala utanförskapet bryts (BRÅ, 2012). Efter avtjänat straff är det många som har alltför små förutsättningar att klara sig och att leva ett liv utan kriminalitet. Detta medverkar till att många återgår till sin kriminella livsstil (Evans & Porter, 2014).

Ekbohm, Engström & Göransson (2011) talar om att samhället inte bara reagerar med formella straff, utan även med utfrysning och förebråelser. Reaktionen som i sin tur kan leda till uppfattningen att personens avvikande beteende förstärks, och detta kan medföra ytterligare avståndstagande (ibid).

Backman (2012) visar på att det är nästintill omöjligt för en före detta kriminell att få en anställning idag, då allt fler arbetsgivare begär ut ett utdrag ur belastningsregistret vid en nyanställning. Schneider & McKim (2003) anser att risken att återfalla i kriminalitet ökar ytterligare om personen i fråga erfar att samhället stöter ut denne.

Man kan tycka att själva poängen med ett juridiskt straff är att den dömda redan har fått sona sitt brott. Begärs då ut ett utdrag ur belastningsregistret vid en anställning löper man stor risk att bli "dömd" igen. Hela rättssystemet riskerar då att bli satt ur spel. Detta tillvägagångssätt torde öka arbetsbördan på arbetsgivaren, men även grunda en ökad misstro vilket skapar en ond cirkel; kontroller genererar misstänksamhet som genererar minskad tolerans för det avvikande och annorlunda, som skapar nya krav på kontroller.

Vad är då nästa steg i denna övervakningskontroll? Att tvingas visa upp sina sjukjournaler för att styrka att man är fullt frisk? Det finns redan arbetsgivare som begär ut en kreditupplysning inför en anställning (Backman, 2012). Vår uppfattning är att begäran av uppvisandet av sjukjournaler eller annan känslig information inte verkar vara allt för långt borta.

Vad innebär då dessa ökade krav för den enskilde individen? Vår tolkning är att man blir utan arbete, utan försörjning och därmed har en avsevärt mindre chans att kunna leva ett vanligt liv. Man blir bortvald och utstött ur den samhälleliga gemenskapen. Goffman (2008) menar att begreppet stigmatisering innebär att en person som inte lever upp till normer, krav och förväntningar är avvikande från de övriga i samhället och på så sätt blir bortstött. Att leva med ett stigma innebär att man inte helt till fullo tillhör det samhälle man lever i (ibid). Har man då ett kriminellt förflutet och lever i ett samhälle där normen bland arbetsgivarna är att begära ut ett utdrag ur belastningsregistret, torde dessa människor rimligtvis bli bortstötta i samband med att de inte kan försörja sig på ett hederligt sätt. Att ha ett arbete att gå till utgör en väsentlig del av en människas liv. Det skapar en slags meningsfullhet, man har en ekonomisk trygghet och en identitet. Får man aldrig chansen att känna sig behövd, att kunna bidra till samhället, skapa sig ett liv och ha en ekonomisk trygghet på grund av en kriminell bakgrund, borde det medföra att man känner sig utanför bortstött och stigmatiserad. Avsikten med den här studien är således att ta reda på om före detta kriminella upplever att de blir bortvalda och utstötta ur den samhälleliga gemenskapen, det vill säga om de blir stigmatiserade, genom att ta reda på hur de ser på sina chanser att skapa ett meningsfullt liv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Studien avser att belysa före detta kriminellas upplevelser kring arbetsgivares krav om uppvisande av utdrag ur belastningsregistret, hur deras självbild påverkas av detta, samt om de har utvecklat några strategier för att kunna hantera dessa krav från arbetsgivarna. Vidare undersöks hur före detta kriminella hanterar dessa krav när de söker arbete, men även hur de upplever att de blir bemötta av potentiella arbetsgivare när det visar sig att de har blivit dömda för brott.

För att få svar på dessa frågor, syftar studien till att svara på följande frågeställning:

- Hur har före detta kriminella erfarit att arbetsgivare vill ta del av belastningsregistret?
- Hur hanterar före detta kriminella dessa krav av utdrag ur belastningsregistret?
- Vilka strategier har före detta kriminella utvecklat för att hantera detta?
- Hur upplever före detta kriminella att arbetsgivare förhåller sig till deras bakgrund?
- Hur påverkas de före detta kriminellas självbild av detta?

1.2 Avgränsningar

Vi har valt att avgränsa oss till att titta på konsekvenserna av arbetsgivares ökade krav på utdrag ur belastningsregistret för före detta kriminella.

Från början var tanken att intervjua både arbetsgivare och arbetssökande, men efter lite funderande och diskuterande bestämdes det att fokus skulle ligga på en av dessa grupper, nämligen den som faktiskt blir drabbad; de arbetssökande. Att intervjua åtta personer kändes lagom, dels med tanke på tiden men också på att få ut den information vi behövde. Vid diskussioner kring upplägget uppkom en rad olika användbara teorier, men efter vidare överläggning bestämdes en avgränsning till de teorier som ansågs vara mest relevanta för studien, nämligen stigmatiseringsteorin och stämplingsteorin.

1.3 Disposition

I första kapitlet presenteras inledning till problemområdet samt syfte och frågeställningar, avgränsningar och bakgrund. Kapitel två består av tidigare forskning. I kapitel tre redovisas den teoretiska referensram som anses vara aktuell för denna studie. Kapitel fyra beskriver den metod som används vid studien. I kapitel fem redovisas det resultat som framkommit. Kapitel sex innehåller analys och diskussion av det redovisade resultatet. I det sjunde kapitlet redovisas studiens slutsats, avslutande reflektioner samt förslag till vidare forskning.

Arbetsfördelningen har varit jämnt fördelad mellan de två författarna.

1.4 Bakgrund

1.4.1 Kris

KRIS står för Kriminellas Revansch I Samhället. Det är en ideell förening för före detta kriminella och missbrukare som hjälper varandra tillbaka till samhället (kris.se). Föreningen startades 1997 med 11 medlemmar, och har idag ca 9000 medlemmar runt om i Sverige. Föreningen har som ambition att hjälpa människor till ett liv utan kriminalitet och droger genom att erbjuda ett hederligt och drogfritt nätverk. Grundidén med föreningen är att möta upp frigivna efter ett fängelsestraff, så kallade ”muckhämtningar”, detta för att underlätta en nystart i livet (ibid).

KRIS beskriver sig själva som ett komplement till övriga samhällsinsatser för de personer som har hamnat i kriminalitet och drogmissbruk genom att exempelvis skapa kontakter med olika myndigheter (kris.se). KRIS hjälper till med kurser, utbildningar, fadderverksamhet, fritidsaktiviteter samt boendeverksamhet. För att få stöd och bli en fullvärdig medlem av föreningen ska de fyra honnörsorden följas; Hederlighet, Drogrifhet, Kamratskap och Solidaritet (ibid).

1.4.2 Belastningsregistret bakgrund

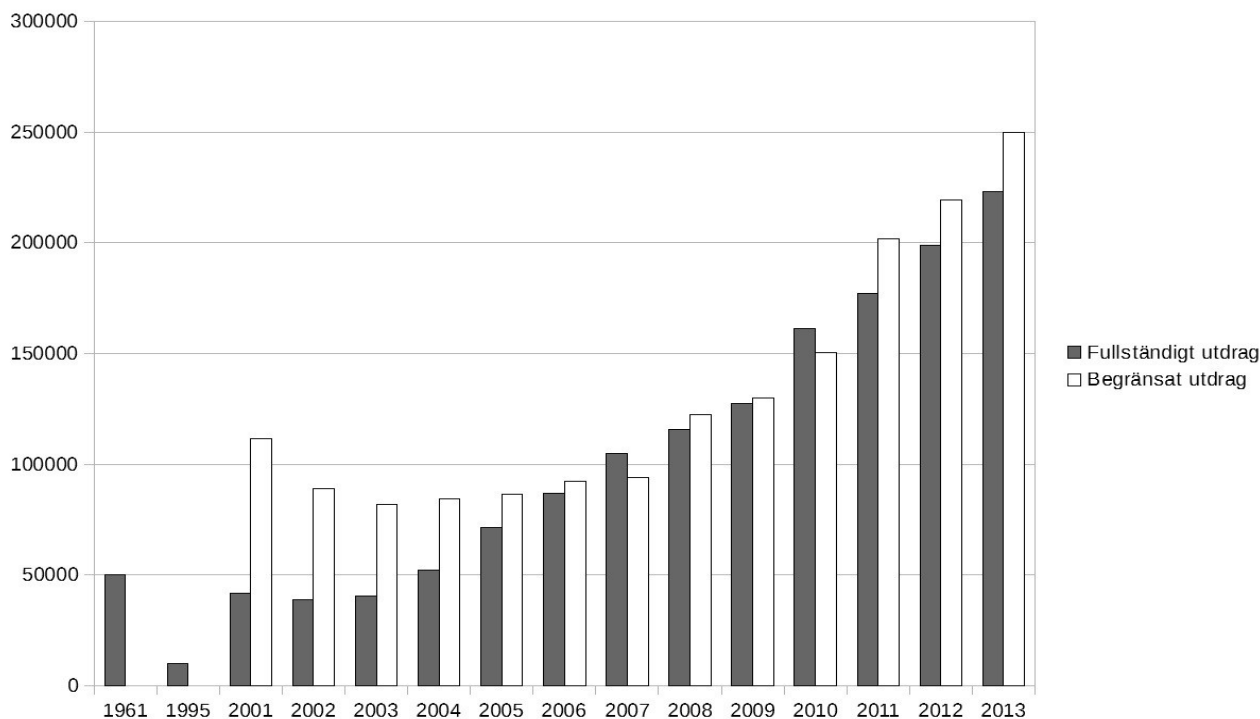
Före 1989 hade enskilda endast i undantagsfall rätt att ta del av uppgifter om sig själva i dåvarande kriminal- och polisregistret (SOU 2014:48). Anledningen till denna restriktion var för att det fanns en oro över att rätten att själv ta del av registret skulle utnyttjas av arbetsgivare genom att dessa kräver den arbetssökande på ett så kallat ”*strafflöshetsintyg*”. År 1980 kom ett förslag att ge personer rätt att ta del av sitt register genom att personen skulle infinna sig på en polisstation för att läsa detta på en skärm eller en utskrift. Samma år kom en skrivelse som påpekade att sekretesslagen som avser sekretess till skydd för varje enskild person inte gäller i relation till den enskilde individen (ibid). Att den enskilde skulle kunna få ta del av uppgifter om sig själv genom ett registerutdrag sågs som den enda lösningen. Om en arbetsgivare hade som villkor för en anställning eller uppdrag att den enskilde skulle visa ett utdrag ur kriminal- och polisregister skulle det vara en lösning att straffbelägga ett sådant handlande (ibid).

För att stärka skyddet för personlig integritet i arbetslivet hade Integritetsinstitutet i uppdrag att se över behovet av lagstiftning och andra åtgärder (SOU 2014:48). Det skulle främst gälla frågor om användning av drog- och medicinska kontroller, användning av persondatorer, e-post och internet. Den skulle även åskådliggöra andra aspekter som kom upp under arbetet där skyddet för den personliga integriteten var hotad, men främst skulle de titta på arbetssökandes behov av skydd. Det fördes även en diskussion kring när man kunde ge arbetsgivare rättighet att ta del av personuppgifterna. Det föreslogs att arbetsgivare i första hand skulle få personuppgifter från den arbetssökande eller arbetstagaren själv, detta för att ge dessa en större kontroll av insynen (ibid). I en skrivelse från Rikspolisstyrelsen år 2004 till Justitiedepartementet kommer det fram att arbetsgivare alltmer drar nytta av att den enskilde kan få ta del av uppgifter ur registret, detta utan att arbetsgivare har laglig rätt att ta del av dessa uppgifter (SOU 2014:48). Här menade Rikspolisstyrelsen att det har ökat i sådan omfattning att den personliga integriteten undergrävts. Detta gällde även flera framstående företag som på vanlig basis krävde dessa intyg. I vissa fall krävde även arbetsgivare att intygen öppnades i arbetsgivarens närvaro för att den enskilde inte skulle kunna ta bort sidor ur registret (ibid).

Uppdraget för utredningen, integritetsskydd i arbetslivet, var att lämna förslag till lagreglering av skydd för den personliga integriteten (SOU 2014:48). Utredningens uppgift var att komma med förslag på lagstiftning som kunde begränsa arbetsgivares möjlighet att efterfråga utdrag ur belastningsregistret och även begränsa vilka uppgifter detta skulle omfatta. Ett förslag var att införa ett förbud mot detta om det inte finns stöd i lag eller annan författning (ibid).

1.4.3 Statistik

Nedanstående figur visar antalet levererade utdrag ur belastningsregistret mellan åren 1961 och 2013 (SOU 2014:48; SOU 1961:11; SOU 1997:65).

Figur 1: Från 2001 till 2007 har de begränsade utdragen hållit sig på ungefär samma nivå i antal. De fullständiga utdragen har dubblerats i antal. Efter 2007 sker en markant ökning av begärda utdrag. Mellan åren 2007 och 2013 har utdragen ökat från cirka 100000 till 250000 per år.

2. TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel presenteras väsentlig forskning inom valt område. Det som tas upp handlar om riskfaktorer för att hamna i kriminalitet, belastningsregistrets påverkan att få ett arbete efter avtjänat straff, upplevelsen av stigmatisering samt hur samhället i stort ser på kriminella. Trots mycket letande hittades enbart en för studien relevant avhandling som rör belastningsregistret. Övriga ämnen visade sig vara noga studerade, med en uppsjö av artiklar som berör ovan nämnda områden. Samtliga artiklar valdes utifrån relevans till syfte/frågeställning, och har framkommit genom sökning i databaserna; PsycInfo, Scopus, Unisearch, libris och Swepub med följande sökord; former prisoner, ex-con, ex-criminal, criminal records, kombinerade med stigmatization, stigma, labeling theory, strategies, social exclusion.

Denna tidigare forskning ger en grund och en förståelse för valet att studera fenomenet.

2.1 Riskfaktorer

I en artikel av Dietze, Jenkinson, Aitken, Stoové, Jolley, Hickman & Kerr (2012) berörs sambandet mellan ett aktivt drogmissbruk och ett kriminellt levnadssätt. De har intervjuat 688 personer i åldrarna 18-40 år som senaste månaden innan studien injicerat droger. Ett strukturerat frågeformulär användes, som kartlade informanternas livsmönster och droganvändning, samt de sociala konsekvenser detta får. Studien visar på att man är mer benägen att begå brott under drogpåverkan, brott som vanligtvis är vålds- eller drogrelaterade (ibid).

Vidare diskuteras relationen mellan kriminalitet och drogmissbruk i rapporten "Criminality in Drug Addicts: A Follow-Up Study over 25 Years" (Rogne - Gjeruldsen, Myrvang & Opjordsmoen, 2004). De har studerat data från Norges nationella belastningsregister, på 214 personer som under perioden januari 1972 – december 1976 var inlagda på sjukhus på grund av akut hepatit. Man studerade även data från 190 andra hepatitpatienter som inte hade ett drogmissbruk bakom sig för att kunna jämföra dessa två grupper. Resultatet visar att 89% av dessa 214 personer hade begått brott under de 25 år som studien pågick. Av dessa 214 personer var det 83% som hade suttit i fängelse. I jämförelsegruppen, som varit drogfria, var det 25% som begått brott under samma tidsperiod. Vid uppföljningen återstod 66 personer varav 34 av dem hade slutat med droger, och 27 personer (65%) hade även slutat med kriminella aktiviteter. Studien visar att det finns ett starkt samband mellan användandet av illegala droger och kriminalitet. Detta samband har enligt forskarna varit känt sedan länge och de menar att en populär teori är att individer begår brott för att finansiera sitt drogmissbruk. Det som framkommer i denna studie är dock att majoriteten (62%) av narkotikabrottslingarna hade begått andra brott innan de började med droger och att många av drogmissbrukarna som inte hade begått narkotikabrott redan i tidig ålder hade begått andra brott. Studien visar att för de flesta brott är narkotikamissbruk en riskfaktor och ett kriminellt beteende i unga år är en stark indikation på ett framtida narkotikamissbruk (ibid).

Sammanfattningsvis menar Rogne - Gjeruldsen, Myrvang & Opjordsmoen (2004) att det är mycket vanligt att personer med missbruksproblematik är inblandade i kriminella aktiviteter. Detta förklaras med att dessa personer behöver skaffa pengar till sitt missbruk. Det visade sig även kunna vara så att en del personer redan innan missbruket startade levde ett kriminellt liv. Det är alltså inte en självklarhet att ett kriminellt beteende föds ur missbruket, det kan även vara tvärtom (ibid).

Boduszek, Adamson, Shevlin, Hyland & Bourke (2013) har genomfört en studie som avser att påvisa att risken att bli kriminell är större om individen har en kriminell umgängeskrets. Boduszek et al. (2013) genomförde sin studie genom att låta 312 intagna på ett högriskfängelse svara på en enkät. Respondenterna ombads att minnas de fyra personer som de umgåtts tillsammans med mest före fängelsevistelsen när de fyllde i enkäten. De fick svara på frågor som exempelvis; ”Har dessa personer någon gång begått ett brott?”, ”Har dessa personer en kriminell bakgrund?” samt ”Har dessa personer försökt att involvera dig i att begå brott?” (ibid).

Boduszek et al. (2013) kom fram till att det finns en risk att en individ identifierar sig med sina kriminella vänner, vilket får till följd att personen ifråga förändrar sin identitet för att på så sätt passa in i vänskapskretsen. Vidare menar Boduszek et al. (2013) att en kriminell livsstil kan förklaras med att de personer som ligger i riskzonen för att begå brott identifierar sig med människor som redan har den livsstilen.

Även Chylicki (1992) talar om missbruk som en riskfaktor för att bli kriminell, men även att växa upp i ett utsatt område under dåliga uppväxtförhållanden. En annan faktor som tas upp är umgängeskretsen. I utsatta områden är det mer accepterat att använda droger vilket ökar risken för en kriminell livsstil (ibid).

Kuusela (2013) är inne på samma spår, och menar att ungdomar som växer upp i utsatta områden löper en högre risk att bli kriminella. Utanförskapet medför en mer accepterande inställning till att begå brott (ibid).

2.2 Stigmatisering

Chui & Cheng (2013) har genomfört en kvalitativ studie där de har intervjuat 16 personer som har avtjänat ett fängelsestraff mellan mindre än 6 månader och längre än 5 år. Vid tidpunkten för intervjuerna hade dessa personer varit frigivna cirka 6 månader. Semi-strukturerade djupintervjuer genomfördes. Diskriminering var ett nyckeltema i studien. Intervjupersonerna upplevde att de blev diskriminerade efter fängelsevistelsen. Ett av de mest framträdande teman som framkom var att intervjupersonerna kände sig diskriminerade av potentiella arbetsgivare. Det var extra viktigt för dessa personer att hitta en anställning, då samtliga talade om att de hade en spänd relation till sina respektive familjer, vilket medförde att de inte kunde få hjälp därifrån utan var tvungna att klara sin försörjning på egen hand.

11 av dessa 16 intervjupersoner menade att de hade svårigheter att hitta ett arbete på grund av att de blev diskriminerade av arbetsgivare till följd av deras kriminella bakgrund. Vissa av intervjupersonerna hade fått "höra rakt ut" av arbetsgivare att de inte ville anställa personal med ett kriminellt förflutet. Åtta av de intervjuade visade upp en låg självbild, och menade att de såg sig själva som mindre värda än ostraffade personer. En av dem hade dålig självkänsla trots att han hade hittat ett arbete. Den dåliga självbilden stärktes av föreställningen att de alltid skulle arbeta på lågavlönade jobb och aldrig få en möjlighet att komma vidare i livet (ibid).

Chui & Cheng (2013) menar att alla samhällen har problem med att återintegrera före detta kriminella, och att mycket arbete återstår för att hjälpa dessa människor att få en utbildning, fast arbete samt att förebygga att övrig befolkning diskriminerar dem.

I en studie gjord av Harding, Wyse, Dobson & Morenoff (2014) undersöktes upplevelsen av samhällets bemötande efter avtjänat fängelsestraff. Harding et al. (2014) genomförde en kvalitativ studie där de intervjuade 15 män och sju kvinnor. Resultatet av studien visar på upplevelser av att samhället fortsätter med sanktioner mot före detta kriminella. Det är framförallt problemen med att få en anställning som tas upp. De menar att de före detta kriminella har mist sin trovärdighet hos både övriga medborgare, arbetsgivare, men även hos samhället i stort (ibid).

Kennington (2013) har i sin studie kommit fram till att efter en fängelsevistelse börjar återanpassningen till samhället där individen förväntas infria de normer som finns. Kennington (2013) har studerat hur före detta kriminella uppfattar att de blir bemötta efter sin frigivning. Han har intervjuat 19 före detta intagna om deras upplevelser. Syftet med studien är att visa på sammanhanget mellan hur före detta kriminella tar med sig de beteenden de lärde sig under sin fängelsevistelse, och tillbaka ut i samhället (ibid). Det framgår att många av dessa personer känner sig som avvikare. Fängelsevistelsen påverkar livet efter frigivningen, menar Kennington (2013). Vidare beskrivs hur intervjupersonerna till en början eftersträvar att aklimatisera sig till samhället, men att de på grund av upplevelsen av stigmatisering finner svårigheter att anpassa sig. De har svårt att se sig själva som fria, både av sig själva men även av andra då de under tiden i fängelse blir stigmatiserade (ibid).

Winnick & Bodkin (2008) genomförde en kvantitativ studie där 450 frihetsberövade män fick svara på en enkät angående hur de uppfattar att de blir stigmatiserade av samhället samt om de har några strategier för att undvika detta. Dessa män satt i ett medium-säkerhetsfängelse, där det är vanligt att man har ett kortare kriminellt förflutet. De intagna betraktas också som mindre aggressiva än de som sitter i ett högsäkerhetsfängelse, och har därmed mer rörelsefrihet (ibid).

Resultatet från Winnick & Bodkins (2008) studie visar på att deltagarna i studien var fullt medvetna om att deras personliga attribut skulle komma att bli utvärderade och att de inte skulle bli behandlade som "alla andra", utan snarare som misslyckade, som någon som inte är accepterad. Vidare framkom att man till följd av detta oroade sig för möjligheten att få ett arbete efter avtjänat straff. Att dra sig undan eller att hemlighålla sin bakgrund blev deras naturliga reaktion och alltså de strategier som de utvecklade. Vidare menar Winnick & Bodkin (2008) att det är oerhört svårt att komma ifrån den stigmatisering dessa personer tvingas utstå. De talar även om att den nya tekniken gör det lättare idag att ta del av före detta kriminellas belastningsregister, vilket bidrar till skapandet av på förhand utformade åsikter och uppfattningar som i sin tur medverkar till att stigmatiseringen fortsätter (ibid).

2.3 Belastningsregistret

Christel Backman har sin i avhandling "Criminal records in Sweden" från 2012 studerat spänningsförhållandet mellan vikten av att hemlighålla de uppgifter som finns i belastningsregistret och å andra sidan intresset av att kunna ta del av innehållet för att kunna göra säkra riskbedömningar genom att studera hur användningen av registret har förändrats under 1900-talet. Intervjuer med 15 personer skedde. Både med arbetsgivare som inte har lagligt stöd att ta del av belastningsregistret, men som ändå begär ut ett utdrag av jobbsökande som en del av anställningsprocessen, och med fackliga representanter för att få deras syn på fenomenet. Vidare samlades och analyserades både tidningsartiklar, men även lagstiftande dokument från senare delen av 1900-talet och fram till 2010 (ibid).

Backman (2012) menar att införandet av obligatoriska kontroller av personal inom skola och barnomsorg år 2001 har medverkat till en ökad vetskap om registrets existens, och därmed också en normalisering av att arbetsgivare begär att arbetssökande ska visa upp ett sådant. Enligt Backman (2012) begär arbetsgivaren ut ett utdrag vid en nyanställning för att på så sätt kunna minimera de risker som finns att ha en före detta kriminell anställd. Arbetsgivaren gör användningen av registret moralisk acceptabel genom att så tidigt i rekryteringsprocessen informera om att de kommer att begära ett uppvisande av utdraget. Arbetsgivarna anser att de inte kränker arbetssökande, då ingen blir tvingad att visa upp sitt utdrag eftersom man själv kan välja att hoppa av processen i god tid. Att införa kontroller av personal i en viss bransch medför en normalisering av själva metoden som tidigare ansågs som kränkande, menar Backman (2012).

3. TEORETISK REFERENSRAM

Den insamlade empirin kommer att analyseras utifrån Howard Beckers stämplingsteori, samt Erwing Goffmans teori om stigmatisering. Utifrån syftet att studera en utsatt grupp i samhället som före detta kriminella valdes de teorier som fokuserar på individer som avviker från gängse samhällsnorm och som stämplas av samhället. Stämplingsteorin förklarar hur en individ blir avvikande och stigmatiseringen förklarar hur samhället förhåller sig till de som avviker samt hur de avvikande hanterar detta förhållningssätt. Centrala begrepp i stämplingsteorin är stämpling och avvikare. Stigmatiseringsteorins centrala begrepp är misskrediterad, misskreditabel, moralisk karriär och stigmasymboler. Detta kapitel har för avsikt att förklara dessa två teorier. Valet att begränsa oss i ett mindre antal teorier förklaras med viljan att fördjupa oss i dessa vid vår analys av empirin.

3.1 Stämplingsteorin

Enligt Sarnecki (2009) finns många olika begreppsförklaringar till just stämpling, gjorda av flera olika forskare. I denna studie har vi valt att hålla oss till Howard Beckers benämning av begreppet.

Inom alla sociala grupper finns det regler och normer (Becker 2006). Dessa skapas av respektive grupp, och syftar till att bestämma passande beteenden vid olika situationer. Varje enskild grupp utarbetar lämpliga bestämmelser för hur individen bör agera för att få ingå i gruppen. Olika grupper har vanligtvis olika regler. Tillhör en person flera grupper kan det resultera i att de olika reglerna strider mot varandra, vilket i sin tur kan föra med sig att den enskilde känner sig förbryllad. Hur andra reagerar på grupper eller enskilda individers handlingar är det som avgör om dessa bedöms som avvikande eller ej. Med hjälp av de regler och normer som finns inom gruppen identifieras de personer som inte passar in där. Bryter man mot gruppens regler betraktas man som en avvikare; någon som troligtvis inte kommer att rätta sig efter de regler och normer som gruppen utformat. Personen ifråga kan ha en helt annan uppfattning av det inträffade. Exempelvis kan den i andras ögon avvikande personen mena att det är övriga gruppmedlemmar som dömer honom/henne, som har ett avvikande beteende. Detta kan förklaras med att personen ifråga inte har accepterat den regel som gruppen har satt upp (ibid).

Becker (2006) anser att det är samhället utanför genom en serie normer, regler och värderingar, som har utformat uppfattningen om avvikelser. Dessa används sedan på utmärkande personer, som då blir beskyllda för att vara avvikande. En avvikelse är inte en egenskap, utan snarare resultatet av tillämpningen av regler och sanktioner mot de som betraktas som avvikare. Avvikare är en person som fått en stämpel på sig.

Avvikande beteende förklarar Becker (2006) som det beteende som av samhället bestämt som avvikande och där avvikandet inte alltid behöver bero på vem det är, dennes handlingar eller egenskaper, utan det är snarare en social konstruktion som skapas i samverkan mellan den person som utfört handlingen och de som påverkas av den. För att ses som avvikare måste både individen själv och de övriga i gruppen vara överens om vilka sociala regler som gäller. Först då kan den som bryter mot dessa regler ses som avvikare (ibid).

Man kan stämplas som avvikare utan att ha brutit mot reglerna, men det finns även de som kan göra detta utan att stämplas (Becker, 2006). Det som avgör om man ska bli stämplad eller ej är vem det är som har begått överträdelsen, och vem som reagerar på den. Beroende på vilken status individen har i förhållande till gruppen är det som avgör om det sker ett avvikande beteende, eller hur allvarligt beteendet är. Becker (2006) exemplifierar detta med ungdomsbrottslighet där pojkar från medelklassen bland annat inte gick lika långt i rättsprocessen, att de löpte mindre risk att tas med till polisstationen samt att risken för att bli dömd var mycket mindre än de pojkar som kom från slummen. Här har de ungdomar som kommer från medelklassen en högre status vilket medför att deras brottsöverträdelse inte ses så allvarligt på som när pojkarna från slummen begår ett brott (ibid).

Becker (2006) talar också om konsekvenserna av att bli stämplad som avvikare; personen ifråga kan ta till sig andras syn på sig själv där individen kan identifiera sig som avvikare och bete sig i enlighet med det. Detta kan medföra att personen fortgår med sitt beteende och bryter därigenom mot de av samhället satta normerna och reglerna. Människors olika status leder till att omgivningen tillskriver dem olika egenskaper. De personer som har låg status, kriminella som exempel, får inskränkta möjligheter att leva sitt liv som man vill. Vidare menar Becker (2006) att den egentliga orsaken till ett kriminellt beteende är samhällets stämpling av den enskilde individen.

Becker (2006) menar att grupper skapar sina egna specifika regler som är tvingade på andra i två fall; dels måste individerna tillhöra den gruppen som har något intresse av att skapa och upprätthålla reglerna. Dessa regler kan inte tvingas på andra om de inte tillhör gruppen. Det andra fallet är när gruppens medlemmar anser att det är viktigt för medlemmarnas välbefinnande att reglerna följs. Till exempel människor som arbetar inom vården. Här är det viktigt att alla följer särskilda regler och därför finns nu legitimation för läkare, sjuksköterskor och annan vårdpersonal (ibid).

Möjligheten att tvinga regler på andra har sin grund i hur mycket makt gruppen har i samhället, där gruppens sociala ställning ger dem möjlighet att påtvinga andra grupper sina regler (Becker, 2006). Olika faktorer som kopplas samman med makt är ålder, kön, etnicitet och klass. I vilken omfattning en grupp kan tvinga sina regler på andra beror på deras maktstatus.

Till exempel har vita i regel mer makt än svarta vilket gör att svarta måste underordna sig de vitas regler. Likaså gäller detta maktförhållande mellan män och kvinnor där män är överordnade och på så sätt måste kvinnor rätta sig efter de regler som män statuerar (ibid).

3.2 Stigmatisering

Att bli utsatt för stigmatisering menar Phelan & Link (2001) påverkar livet för individen genom att dennes status sjunker. Man kan utvärdera en relation mellan makt och stigmatisering. Det är vanligt att personer som har mer makt stigmatiserar de som inte har det. Det krävs en förändring av både attityder och uppfattningar hos de institutioner som anses ha makt för att idéerna om en grupp stigmatiserade ska förändras (ibid).

Termen stigma härstammar från grekerna där dessa använde detta uttryck för att visa genom kroppsliga tecken en individs ovanliga eller nedsättande moraliska status (Goffman, 2008). För att synliggöra detta skars eller brändes märken in som skulle påvisa detta samt att övriga samhället skulle undvika dessa personer, framför allt på offentliga platser. Idag fokuserar termen stigma på själva ödet i sig och inte de fysiska kännetecknen (ibid).

Goffman (2008) menar att det finns tre olika slag av stigma; kroppsliga avvikelser, ”olika fläckar på den personliga karaktären”, vilket till exempel kan visa sig i att personen har en ”viljesvaghet” som riktar sig mot onaturliga begär, stelbent världsuppfattning eller bristande pålitlighet som exempelvis kriminalitet. Det tredje och sista är ett gruppstigma där människor avviker genom en annan ras, nation eller nationalitet. Dessa kan vara generationsöverskridande och även drabba hela familjer. Det gemensamma för alla dessa stigma är att vi inte bjuder in denna person i vår gemenskap när vi märker ett utmärkande utseende eller egenskap, detta trots att övriga egenskaper hos personen ifråga skulle tillåta en gemenskap (ibid).

Hur de stigmatiserade uppfattar övriga samhällets kännedom om stigmat, menar Goffman (2008) kan belysas på två olika sätt; är stigmat synligt eller känt är individen misskrediterad, är däremot stigmat osynligt och inte känt för de övriga är individen misskreditabel. Oavsett vilket stigma en individ besitter finns det en egenskap som gör att andra tar avstånd från honom, han skiljer sig på ett negativt sätt från normerna. Det är i samspelet mellan det normala och det stigmatiserade som individen känner sig osäker på hur det övriga i samhället uppfattar honom. Här skapas en känsla av att alltid vara ifrågasatt som genererar en osäkerhet om hur man uppfattas, ett ifrågasättande av vardagliga händelser eller agerande (ibid).

I kontakten med de som Goffman (2008) beskriver som "normala", alltså de som inte har ett stigma, kan den stigmatiserade bli osäker på hur han kommer att uppfattas och tas emot, lika väl som de "normala" inte vet hur de ska ta emot den stigmatiserade. Det är då troligt att dessa möten skapar känslor av osäkerhet och att båda grupper upplever att situationen är besvärande. För att kunna hantera en person med stigma ligger det nära till hands för de "normala" att tilldela den stigmatiserade individen egenskaper utifrån redan kända kategorier (ibid). Detta beskriver Goffman (2008) som att den virtuella identiteten, och som skiljer sig från individens faktiska identitet. Det kan finnas en avvikelse, diskrepans, mellan dessa två identiteter för den stigmatiserade. När detta blir känt blir den sociala identiteten skadad. Detta innebär ett utanförskap för den stigmatiserade då denne kategoriseras utifrån sitt stigma och inte sin faktiska identitet. Det innebär för individen att han/hon blir avskuren både från sig själv men även från det övriga samhället. Den stigmatiserade blir då isolerad, vilket medför att denne vanligtvis söker sig till de som har samma stigma, "de egna". I denna grupp kan den stigmatiserade få moraliskt stöd samt chansen att få känna sig som alla andra. När individen kommer i kontakt med andra med samma stigma kan han/hon använda sitt handikapp för att börja bygga upp sitt liv. Det är vanligt för stigmatiserade att ingå i någon sorts gruppliv eller gruppfunktion. Dessa kan ses som en slags trygghet och självhjälp för medlemmarna. Ett exempel kan vara organisationer för ömsesidig hjälp för till exempel före detta kriminella (ibid).

Den stigmatiserade kan även räkna med stöd från de "normala", vilka Goffman (2008) benämner som "de visa". Det är personer som har en sympatisk inställning till den stigmatiserades liv och kan ses som "hedersmedlemmar". De har ofta upplevt händelser som härrör till den grupp stigmatiserade denne sympatiserar med, det kan vara en familjemedlem eller någon som arbetar i nära kontakt med de stigmatiserade (ibid).

Den moraliska karriären beskriver Goffman (2008) som de olika faser en stigmatiserad person genomgår för att försöka anpassa sig till sin situation. Dessa faser består av att man tillskriver sig de rådande normer om hur det är att ha ett visst stigma, samt att man förstår vilka följder det innebär. Vidare talar Goffman (2008) om fyra olika mönster som kommer fram i denna process. Det första rör de som är födda med ett stigma, där de måste hantera de krav som finns från omgivningen medan de själva försöker anpassa sig till sin situation. Detta mönster är sammankopplat med nästa mönster där omgivningen kan skydda den stigmatiserade genom att skapa en skyddande bubbla. Det tredje mönstret handlar om när en individ får sitt stigma senare i livet, eller som har ett stigma som inte är känt för omgivningen, kommer det för denne person vara mycket svårt att skapa sig en ny identitet. Det fjärde och sista mönstret rör individer som måste ändra sitt sätt att leva utifrån de riktlinjer som finns i det rådande samhället. Individer som fått ett stigma längre fram i livet kan uppleva att den gamla bekantskapskretsen börjar kännas obekvämt och att det är lättare att umgås med nya bekantskaper (ibid).

En viktig vändpunkt för en stigmatiserad person är när denne blir medveten om sin situation. Detta innebär även att personen ifråga kan skapa nya kontakter med människor som har samma stigma, menar Goffman (2008). Det är vanligt att personer som befinner sig på till exempel sjukhus eller fängelse, kommer att få lärdom om sitt stigma utifrån de kamratkretsar som finns där. Detta kan skapa ambivalens då individen ser att de andra har ett stigma som denna själv måste försöka att anpassa till sin egen självbild. Med hänsyn till den ambivalensen är det förklarligt att hans samhörighet kommer att växla i styrka och att samvaron till gruppen växlar mellan en nära samhörighet och ett distanstagande (ibid).

Det är i relationen till de andra i gruppen som den stigmatiserade kommer att utveckla sin personlighet och den "moraliska karriären" (Goffman, 2008). När personen sedan tittar tillbaka på sin "moraliska karriär" är det vanligt att denne lyfter fram en vändpunkt som förklarar sitt förhållande till de "normala" och den egna gruppen. Denna vändpunkt har dubbel effekt då den dels visar på den faktiska vändpunkten men sedan även förklarar ett viss ståndpunkt. Detta kan innebära att den stigmatiserade ser medlemmarna i gruppen som "vanliga" människor (ibid).

När vi vid första mötet blir medvetna om en individs stigma eller att det råder en avvikelse mellan den virtuella och faktiska identiteten som kommer till kännedom innan vi träffat individen är denna misskrediterad (Goffman, 2008). Om stigmat däremot inte kan ses direkt utan är dolt är han misskreditabel. Här öppnas en annan möjlighet för individen. Problemet blir inte att dölja sitt stigma utan istället undvika att det stigma man har blir känt. Individen ställs inför valet att öppet visa sitt stigma eller inte, att ljuga eller inte. Individen måste ta ställning till vilka man ska vara ärlig mot och i vilka situationer man ska vara ärlig och i, samt för vilka man ska dölja sitt stigma. Här blir inte dilemmat att övriga samhället har fördomar mot individen utan att de har fördomar mot personer som tillhör samma kategori som honom, med samma stigma (ibid).

Den information en individ förmedlar kallar Goffman (2008) för "social information", som åsyftar mer eller mindre permanenta grundläggande egenskaper som visas genom olika symboler. Den information som symbolerna uttrycker kan styrka det som andra tecken visar på, vilket för med sig att andra får en slags bekräftelse av det man tidigare trott om individen. Dessa symboler delar Goffman (2008) in i tre grupper: prestigesymboler, stigmasymboler och desidentifikatorer.

Prestigesymboler kan exempelvis vara ett visst märke på kavajslaget för att visa medlemskap i en speciell klubb. Motsats till prestigesymboler är stigmasymboler. Dessa är tecken som drar negativ uppmärksamhet till sig och som slår hål på den fasad man annars kan upprätthålla. Detta kan visas genom en brist av något, t.ex. att inte kunna föra sig rätt i en viss samhällsklass. Desidentifikatorer syftar till när individer försöker dölja sitt stigma, att lura sin omgivning så att denna får en mer positiv bild av den stigmatiserade.

De tecken som förmedlar social information kan vara både medfödda eller förvärvade. När de förvärvade tecknen används mot individen ifråga blir de en stigmasymbol (ibid). Enligt Goffman (2008) störs inte de närmaste i individens omgivning av den som är misskrediterad. Främlingar lär sig även att med tiden acceptera och inte störas. Det är dock skillnad med de misskreditabla individerna, de med dolda stigmat. Här är det främst de närmast anhöriga som vill dölja något skamligt (ibid).

Goffman (2008) menar att en motsägelse som uppstår för den stigmatiserade är när denne upplever sig som normal medan både han och samhället ser honom som avvikande. Det är i denna grundläggande motsägelse naturligt att individen försöker att ta sig ur sitt dilemma. Genom att utforma det som Goffman (2008) benämner som "koder och riktlinjer" försöker både individen och övriga samhället skapa en hjälp i vissa allmänna problem eller situationer. Dessa "koder" fungerar som förslag om hur stigmat kan röjas eller döljas. "Koderna" visar även vilka fördomar, gällande den egna gruppen, som ska blundas för och vilka som ska attackeras. De stigmatiserade varnar för att passa in helt och hållet och samtidigt varnar de för att helt och hållet acceptera de fördomar som finns. Dessa "koder" inte bara skapar en plattform för individen eller att instruktionerna visar hur man ska behandla andra, utan att det även hjälper individen att hitta en passande attityd till sig själv. Här skapar ett misslyckande ett självbedrägeri, medan att lyckas skapar en slags äkthet som kännetecknas av värdighet och hederlighet. Denna attityd medför två konsekvenser; dels att individen blir situationsmedveten om i vilken mån han blir accepterad av andra, men även att de råd den stigmatiserade får om en del av hans liv som han upplever som sitt mest privata, att andra personer granskar det som han helst vill gömma (ibid).

4. METOD

I detta kapitel beskrivs det tillvägagångssätt och de vetenskapliga positioner som vi utgått ifrån. Inledningsvis redogör vi för vårt val av vetenskapliga utgångspunkter; för att gå vidare med urval, intervjuformer samt kvalitetskriterier. Avslutningsvis redovisas de etiska aspekter man bör ha i åtanke vid denna typ av studie.

4.1 Vetenskapliga utgångspunkter

4.1.1 Ontologi

För att studera världen måste ett ställningstagande göras om hur man ser på världen. Ontologi berör frågor om ”vad som finns”, eller läran om hur världen ser ut (Bryman, 2013). Detta kan delas in i två synsätt, objektivismen och konstruktionismen. Objektivismen innebär att verkligheten uppfattas som att deltagare stöter på sociala fenomen i form av yttre fakta som man inte kan göra någon inverkan på, de existerar utan påverkan av de deltagarna som befinner sig i den. Konstruktionismen har ett ställningstagande som istället menar att sociala fenomen skapas i samspel med deltagarna och består av konstruktioner och att dessa ständigt förändras. (ibid). Verkligheten blir då en social konstruktion som är subjektiv och som uppstår på nytt i olika kontexter i vardagslivet (Thomassen 2007). Vår förståelse och verklighetsuppfattning grundas genom dessa konstruktioner och kunskapen om dessa. Det är inte individuellt, utan skapas i den kollektiva gemenskapen genom språkliga relationer. Det innebär att det aldrig kan finnas en sanning och den sanning som framkommer kan få ny mening i nya kontexter. (ibid).

Denna studie tar sin utgång i det konstruktionistiska perspektivet, då avsikten är att studera hur intervjupersonerna konstruerar sin verklighet genom sociala handlingar, där deras verklighet är en social konstruktion. Vi anser att sociala fenomen bör ses som konstruktioner som baseras på aktörens handlingar och uppfattningar, och för att kunna tolka och förstå dessa människors uppfattningar av verkligheten valdes detta perspektiv. Detta skulle inte vara möjligt att göra om vi såg på verkligheten på det sätt som objektivismen beskriver.

4.1.2 Epistemologi

En epistemologisk frågeställning berör vad som betraktas som kunskap inom ett givet område. Epistemologin delas in i två ståndpunkter; positivism och interpretativism (Bryman, 2013). Positivismen står för en kunskapsteoretisk utgångspunkt som rekommenderar användningen av naturvetenskapliga metoder vid granskning av den sociala verkligheten och dess aspekter. Enligt positivismen finns en värderingsfri, objektiv verklighet utanför människan. Då samhället och forskaren är två enskilda element kan den objektiva verkligheten därför studeras på ett objektivt sätt och fokus är att förklara människors beteende. Fenomen och företeelser som kan styrkas via sinnen är kunskap, enligt positivismen (ibid).

Interpretativismen bygger på tolkning och förståelse som då medför att kunskapsuppfattningen skiljer sig från positivismen där fokus för interpretativismen ligger på en förståelse av människors beteende (Bryman, 2013). Det är den subjektiva innebörden av sociala handlingar som är det viktiga. Inom interpretativismen finns olika grenar; symbolisk interaktionism, fenomenologi och hermeneutik (ibid).

För att kunna tolka och förstå den empiri som samlas in utgår studien från en hermeneutisk synvinkel, då det är svårt att förhålla sig till att det finns en helt objektiv verklighet.

Enligt Hartman (1998) anser man inom hermeneutiken att kunskapsuppfattning grundar sig i tolkning och förståelse. Man får inte kunskap om världen genom mätning utan genom att man tolkar människors beteenden. Man lever sig in i deras uppfattningar om världen. Varje individ har sitt sätt att tolka och förstå den sociala verkligheten på. Vidare är en hermeneutisk ansats holistisk, alltså att det inte går att isolera människors uppfattningar för att analysera dem separat. Det är i relation till andra uppfattningar som de får betydelse (ibid). Gustavsson (2004) menar att människor uppfattar den sociala verkligheten på olika sätt, och därför kan den inte betraktas som objektiv. Enligt hermeneutiken finns det ingen objektiv social verklighet, enbart olika bilder av den. Allting måste förstås i sitt utmärkande sammanhang, och därför finns inte heller några lagbundenheter som gäller oberoende av tid och rum (ibid).

Gustavsson (2004) delar in hermeneutiken i fyra olika delar; tolkning, förståelse, förförståelse och förklaring. Dessa delar utgör en modell som beskrivs som den hermeneutiska cirkeln. Denna cirkel kan förstås genom en pendling mellan närhet och distans, förklaring och förståelse samt del och helhet. Genom tolkning framkommer förståelse som i sin tur ger ny förförståelse. Det är denna nya förförståelse som utgör grunden i den hermeneutiska processen (ibid). Användandet av den hermeneutiska cirkeln beskriver inte processen av en ändrad förståelse och förförståelse utan här visar Gustavsson (2004) att denna process bättre beskrivs med den hermeneutiska spiralen. Den visar att det finns ett framåtskridande i processen, det sker en ökning av förståelsen och förförståelsen efter varje tolkning. Förförståelse och förståelse pendlar ömsesidigt mellan varandra, empirin alstrar en grundförståelse och kunskap. Man tolkar delarna med avsikt att förstå dem i förhållande till helheten, likaså att helheten förstås i förhållande till delarna. Utifrån denna process ombildas förståelse och i och med detta ökas förförståelsen. Detta innebär att man går in med en förförståelse kring det som ska studeras (ibid). Thurén (2007) menar att forskaren besitter en förkunskap och erfarenhet inför valt fenomen. Vår förförståelse utgörs av att före detta kriminella är en utsatt grupp som riskerar att bli stigmatiserade och utstötta ur samhället. Den här förförståelsen kommer att hjälpa oss i en första tolkning av materialet.

När vi sedan fortsätter att tolka materialet kommer förförståelsen att förändras, vi kommer att få ökad förståelse från analysen av empirin vilken då kommer att läggas på den befintliga förförståelsen som då genererar en ökad förförståelse vid nästa tolkning.

4.2 Metodologi

För att studera omvärlden och utifrån detta skapa teorier finns två klassiska modeller, induktiv och deduktiv modell (Thomassen, 2007). Hartman (1998) beskriver den induktiva metoden som att man utgår från insamlandet av data, där ansatsen ska vara neutral utan teorier eller förutfattade meningar som kan influera datainsamlingen. Man utgår från verkligheten och samlar in betydelsefull information, för att sedan systematisera den och utforma teorier (Thomassen 2007). Dessa teorier bildas följaktligen utifrån det som har observerats. Utifrån empiri bildas teori (ibid).

En deduktiv metod har det omvända förhållningssättet, man går från teori till empiri (Thomassen, 2007). Grundtanken är att man inte kan observera verkligheten neutralt utan teorier, utan man utgår från en hypotes, ett antagande, som sedan får styra vilka observationer man gör (Hartman, 1998). Empiri samlas in för att sedan se om teorin stämmer överens med verkligheten (Thomassen, 2007). Ett krav på deduktionen är att den åtföljs av noggranna logiska regler (ibid).

Inför denna studie valdes en induktiv metod med deduktiva inslag. I praktiken innebär det att när empirin samlades in fanns en del teorier i tankarna. Eftersom studien utgick utifrån en utsatt grupp i samhället föll det sig naturligt att teorier som stämpling och stigmatisering utgjorde en bas. Vår förförståelse är färgad av dessa teorier och på grund av detta kan vi inte hävda att vi har ett rent induktivt förhållningssätt utan att det finns ett deduktivt inslag.

4.3 Metodval

Två olika metoder används för att utföra vetenskapliga undersökningar, kvalitativ eller kvantitativ metod (Hartman, 1998). Det utmärkande draget för en kvalitativ metod är viljan att försöka förstå hur människor tolkar och uppfattar den verklighet som omger dem. Vid användandet av denna metod är det det subjektiva som försöks fångas in. Detta kan antingen göras genom att låta människor med egna ord berätta om hur de upplever sin omgivning eller genom observationer (ibid). Genom att använda sig av kvantitativ metod samlas data in där fokus ligger på att det man studerar går att observera (Hartman, 1998). Här är avsikten att mäta och observera olika fenomen för att sedan försöka hitta och formulera samband mellan dessa. Som grund har denna metod positivismen (ibid). Då syftet är att få en djupare förståelse för hur före detta kriminella upplever och hanterar sin vardag anses detta kunna uppnås med en kvalitativ studie.

4.4 Tillvägagångssätt

4.4.1 Urval

Bryman (2013) menar att man inom den kvalitativa forskningen huvudsakligen använder sig av ett målinriktat urval, vilket innebär att man väljer ut vissa personer inför intervjuerna som man anser passa utifrån den problembeskrivning och frågeställning man har (ibid). För att hitta intervjupersoner till denna studie användes ett målinriktat urval. Två KRIS-föreningar i olika städer kontaktades per telefon. Det enda kriteriet för att delta var att personerna ifråga skulle ha ett kriminellt förflutet och således förekomma i belastningsregistret. Det var inte alls svårt att få tag i personer att intervjua. Samtliga intervjupersoner var män. Då avsikten med studien var att öka förståelsen om före detta kriminellas upplevelser, motiverar detta att välja intervjupersoner från KRIS då dessa personer har en bakgrund som passar in på syftet.

4.4.2 Insamling av data

För insamlandet av data till denna studie har intervjuer genomförts. Den intervjuform som användes kallas för semi-strukturerad intervju, och innebär att man utgår från specifika teman i form av en intervjuguide (Kvale & Brinkmann, 2015). Detta medför i sin tur att intervjupersonen har möjlighet att formulera svaren på sitt eget sätt samt att samtalet flyter på mer naturligt. Man kan även ställa frågor som inte finns med i intervjuguiden. De frågor man har för avsikt att ställa behöver inte komma i den ordning de har skrivits ner. Överlag kan man säga att denna typ av intervjuform är flexibel (ibid). Denna typ av intervju ansågs passa bäst för syftet med studien. Intervjuerna genomfördes under två dagar, i två olika städer. Samtliga intervjuer skedde i KRIS lokaler och spelades in på mobiltelefon. Genom att välja en semi-strukturerad intervjuguide med olika teman fick intervjupersonerna själva berätta fritt och vi som intervjuare behövde bara fylla på med följdfrågor där vi ansåg att det behövdes. Valet att genomföra intervjuerna en och en gjordes av två skäl; dels sparar det tid, men viktigast av allt var att intervjupersonerna skulle få chansen att känna sig så avslappnade och bekväma som möjligt. Varje intervju tog mellan cirka 20 och 45 minuter att genomföra.

4.4.3 Bearbetning och analys av material

Efter genomförda intervjuer transkriberades hälften av dem ordagrant i sin helhet. Varje intervju genererade mellan 10 och 25 sidor text beroende på hur långa de var. Resterande fyra intervjuer lyssnades igenom ett flertal gånger för att sedan skriftligen sammanfattas var för sig. Under bearbetningen har vi fortsatt att lyssna på samtliga intervjuer, då vi upplevde att det gav oss mer att lyssna på deras berättelser än att bara läsa en text.

Hartman (1998) talar om vikten av att koda och analysera materialet efter att man samlat in all data, detta för att materialet ska vara så teorineutralt som möjligt. Eftersom avsikten var att arbeta induktivt i möjligaste mån, genomfördes kodning och analys när materialet transkriberats. Kodningen av materialet genomfördes i två olika steg. Först plockades de begrepp ut som ansågs intressanta och relevanta utifrån de frågeställningar som ligger till grund för studien. Hartman (1998) menar att det är viktigt att plocka ut de begrepp som är centrala och som förekommer oftast. Detta för att de framstår som viktiga i intervjupersonernas liv (ibid).

Nästa steg var att hitta olika kategorier. De begrepp som hittades i texterna kategoriserades utifrån vad de handlade om. De begrepp som handlade om samma sak fördes samman under ett tema, i enlighet med vad Hartman (1998) anser om detta steg i processen. I arbetet med kodning och tolkning av resultatet började vi med att utgå från de teman som intervjuguiden innehöll; strategier, arbetsgivarens förhållningssätt samt självbild, och kom då fram till underkategorier som passade in under dessa teman. Intervjuguiden innehöll två inledande kontextuella avsnitt; föreningen KRIS samt erfarenhet av arbetslivet, som hade till avsikt att leda intervjun mot vårt syfte. I ett av dessa kontextuella teman framkom ännu en kategori; vikten av föreningen KRIS. I och med att våra intervjupersoner så starkt uttrycker vikten av föreningen, gör detta att vår förförståelse för dessa personer påverkas. När vi förstod att det var så viktigt, tog vi till oss av den kunskapen som då omvandlades till förförståelse. Vidare framkom ännu en kategori som inte fanns med i intervjuguiden; Ärlighet. Kategorierna ärlighet och föreningen KRIS blir då en tydlig koppling till den hermeneutiska spiralen då dessa kategorier kommer fram under tolkningsprocessen, vilket har ökat vår förståelse som i sin tur leder till att förförståelsen ökar.

4.5 Kvalitetskriterier

Granskär & Höglund-Nielsen (2012) menar att inom kvantitativ forskning används begreppen validitet och reliabilitet. I kvalitativa studier används istället begrepp såsom giltighet, tillförlitlighet, överförbarhet och delaktighet. Giltigheten handlar om hur sant resultatet av en studie är. Lyfts utmärkande och typiska faktorer fram för det som var ämnat att beskriva anses resultatet som giltigt. Tillförlitlighet innebär att grundligt styrka de ställningstaganden som görs under hela processen (ibid). Forskarens påverkan på det man har för avsikt att studera handlar om hur neutralt resultatet är. Granskär & Höglund-Nielsen (2012) beskriver att det inom kvantitativ forskning ofta diskuteras vikten av att forskaren distanserar sig för att detta ska ske. Inom kvalitativ forskning är delaktigheten självklar genom att forskaren i interaktionen under intervjun är medskapare till texten. Slutligen handlar överförbarheten om i vilken omfattning resultatet kan appliceras på andra situationer eller grupper (ibid).

4.6 Etiska aspekter

Kvale & Brinkmann (2015) talar om att de etiska aspekterna är viktiga i all typ av forskning, men framförallt i kvalitativa undersökningar. Detta för att man vanligtvis har färre intervjupersoner som delar med sig av mycket av sig själva (ibid). Inför studien följdes Vetenskapsrådets (2014) etiska riktlinjer angående konfidentialitet, information, samtycke och nyttjande. Konfidentialitetskravet går ut på att intervjupersonen ska underrättas om att den empiri som samlas in behandlas och förvaras konfidentiellt, alltså att personens identitet inte röjs. Informationskravet handlar om att informera deltagaren om syftet med studien, vilken roll de har samt vilka deras villkor är. Att de deltar frivilligt i studien ska också framgå. Samtyckeskravet innebär att personen samtycker till att delta i studien, att de medverkar frivilligt och har närsomhelst rätt att avbryta sin medverkan om de så önskar. Nyttjandekravet gäller att insamlat material enbart används till denna studie och inte i något annat syfte (ibid). Samtliga etiska riktlinjer uppfylldes genom att intervjupersonerna fick ett informationsblad med upplysningar om studien, hur materialet behandlas och förvaras, att deltagaren har rätt att avbryta sin frivilliga medverkan, samt att insamlat material enbart kommer att användas till denna studie. Det informerades även muntligt om detta innan intervjun påbörjades.

4.7 Metoddiskussion

Då avsikten med studien var att öka förståelsen av hur intervjupersonerna tolkar och förstår sin värld valdes en kvalitativ metod med en hermeneutisk ansats. Denna metod fokuserar på personernas egna upplevelser, och det var detta som var viktigt i den här undersökningen. Avsikten var även att förstå och tolka vilket medför att det föll sig naturligt att inte välja den kvantitativa metoden, där fokus ligger på att dra slutsatser om hur den objektiva världen ser ut.

Att välja den kvalitativa metoden, där man alltså inte kan mäta resultaten på samma sätt, för med sig höga krav på forskaren, menar Gustavsson (2004). Man kommer mycket närmare intervjupersonerna, vilket medför att man lättare kan se världen genom deras ögon (ibid). Bryman (2013) menar att detta kan resultera i att man som forskare kommer lite för nära, vilket försvårar för den objektivitet som det kvantitativa synsättet förespråkar (ibid). Detta märktes tydligt av, då vi båda blev väldigt tagna och berörda av det som berättades. Det var som en slags verklighetschock. Efter cirka tre års intensiva studier kom vi helt plötsligt ut i verkligheten. En verklighet som vi aldrig tidigare erfarit; våra intervjupersoners vardag. Att få ta del av deras erfarenheter var lika skrämmande som fångslande. Att hålla sig helt objektiv och neutral till det som berättades var inte helt lätt. Tappra försök gjordes dock, med avsikt att detta i någon större utsträckning inte skulle påverka varken resultat eller analys.

Samtidigt som detta kan ligga till nackdel, precis som Bryman (2013) talar om, är vi ändå av uppfattningen att en kvalitativ ansats egentligen är enda möjligheten att komma åt våra intervjupersoners upplevelser på djupet, då vi ser stora svårigheter med detta om man skulle ha valt att exempelvis skicka ut en enkät. Fördelen med en enkät skulle kunna vara att det går att nå fler personer. Svårigheten med en kvantitativ ansats skulle vara att komma åt den information som behövdes, då möjligheten att ställa följdfrågor samt att få samma förståelse av hur dessa människor upplevde sin situation inte fanns, vilket var själva idén med studien. Det var deras egna berättelser och den förståelse av hur de upplever möjligheten att få ett arbete som eftersöktes, och därför ansågs den kvalitativa metoden med en hermeneutisk ansats helt enkelt vara det enda alternativet för att uppnå det. Det är intervjupersonernas subjektiva upplevelser som är betydelsefulla, inte att kunna mäta objektiva fakta. Vår utgångspunkt var det konstruktionistiska perspektivet, vilket Thomassen (2007) beskriver som att verkligheten är en subjektiv social konstruktion som uppstår i olika kontexter. Därför ansågs det av avgörande betydelse för hur tolkning och förståelse skulle gå till, att vi ser på sociala företeelser som något som skapas i samspel med aktörerna där verkligheten blir en social konstruktion. Det är de före detta kriminellas verklighet vi ville veta mer om, deras upplevelser. Det skulle vara nästintill omöjligt att försöka förstå det om vi hade haft en objektivistisk syn på verkligheten, som Thomassen (2007) förklarar som att sociala företeelser existerar oberoende av aktörerna, och att man stöter på sociala fenomen som man inte kan göra någon inverkan på alls. Valet av ett målinriktat urval av intervjupersoner motiveras med att kriteriet att förekomma i belastningsregistret behövde uppfyllas för att kunna delta i studien. Detta skulle varit svårt om vi exempelvis valt ett snöbollsurval, som Gustavsson (2004) förklarar som att man efter en intervju frågar personen man just har talat med om denne känner till några andra som kan tänkas vilja ställa upp på att bli intervjuade. Även andra urvalstyper såsom bekvämlighetsurval, experturval eller kamraturval skulle försvåra arbetet med studien då det inte går att säkerställa att kriteriet uppfylls.

Att genomföra den här typen av intervju insåg vi ganska snart var ett konststycke i sig som inte behärskades till fullo från början. Svårigheten i detta låg för oss nybörjare i att dels hålla reda på vilka teman som redan diskuterats, samt att ställa frågor på ett annat sätt än vad situationen ibland krävde. Att komma med rätt följdfrågor i rätt ögonblick var svårare än väntat. Ändå blev detta oerhört viktigt för att få fram den information som söktes. Att genomföra dessa intervjuer innebar att ämnen som kan uppfattas som känsliga berördes. Vi kom in på en väldigt privat sfär som inte är fördelaktig för dessa personer i och med att de är före detta kriminella med ett drogmissbruk bakom sig. Grundtanken med studien var att intervjua före detta kriminella, och redan där är det känsligt att erkänna att man tillhör den kategorin människor. Som en följd av att drogmissbruk är nära kopplat till kriminalitet berördes även det ämnet, då det ligger i förklaringen till varför man blivit kriminell.

Det var med viss nervositet över vilka reaktioner det skulle skapa, men även med stor respekt för individens integritet som frågorna ställdes. Detta framkom genom att vi inte ställde följdfrågor om deras brott och domar, men även att vi var lyhörda och kände av situationen och vilka frågor man kunde ställa i förhållande till när de pratade om till exempel sitt missbruk eller kriminella bana. Att inte ställa följdfrågor om de domar och påföljder dessa människor har erfarenhet av valdes bort av två skäl; dels att det inte har någon relevans för studien, men också av hänsyn till den personliga integriteten. Vissa valde att berätta kortfattat om detta ändå, medan andra inte nämnde det alls. Samtidigt medförde vald intervjuform att dialogen med den enskilde flöt på. De personer som intervjuades uppfattade vi som vana vid att bli intervjuade, de utstrålade trygghet och ett lugn, satt tillbakalutade i sina stolar och delade frikostigt med sig av sina erfarenheter och upplevelser. Många av dem berättade även att de hade blivit intervjuade ett flertal gånger tidigare. Majoriteten av intervjupersonerna gav även uttryck för sin uppskattning av att vi ville belysa deras situation och deras upplevelser kring hur det är för före detta kriminella att söka arbete när så många arbetsgivare idag kräver ett utdrag ur belastningsregistret. De *ville* berätta sin historia. De *ville* få sina röster hörda. Även detta kan bidra till att de kände sig bekväma i situationen att bli intervjuad eftersom de kände att de hade något att berätta. En annan sak som vi reflekterade över var att de allra flesta intervjupersoner inte lade någon större vikt vid varken det informationsblad om studien som delades ut, eller den muntliga information som gavs om de etiska aspekterna innan samtalen påbörjades. En vanlig reaktion var att det inte var så noga, med kommentarer som *"jaja, kör på bara."* Detta tolkades på två sätt; dels att de var så pass vana vid att bli intervjuade vilket i sin tur förde med sig att de redan hade god kunskap om de etiska riktlinjer som finns. Att få göra sina röster hörda och bli lyssnade på kan också vara en orsak, där det faktum att ärligheten är viktig kan ha haft betydelse.

Fortsättningsvis är det en ganska speciell grupp som har undersökts, och som har en unik förförståelse för deras egen livsvärld där vi inte är lika insatta. Därför fanns en rädsla att detta skulle färga sättet att koda, tolka och analysera materialet. Detta gjordes dock med stor hänsyn till de reaktioner som uppstod under själva intervjuerna.

Transkribering av materialet skedde av den person som genomfört intervjun. Vi valde att transkribera fyra intervjuer, och lyssna noggrant på resterande.

Att koda materialet kändes till en början överväldigande och svåröversiktligt. Materialet både lästes och lyssnades intensivt på flera gånger innan själva arbetet med kodningen påbörjades. Utifrån Hartmans (1998) beskrivning av kodning plockades olika begrepp ut som skapade kategorier. När en struktur började träda fram upplevde vi en viss förvåning över hur våra intervjupersoner faktiskt berättade om samma saker som det inte frågades om direkt.

För att hitta intervjupersoner som kunde passa syftet användes ett målinriktat urval. Två KRIS-föreningar i olika städer kontaktades. Detta tyder på att de delvis ansåg den informationen som viktig, men även att de vill göra sina röster hörda i den här frågan. Två kategorier hittades under analysen som vi inte hade räknat med; "föreningen" samt "ärlighet". Detta visar på att en induktiv analys av materialet gjordes genom att våra idéer inte påverkade sättet att koda och tolka. Om inte den semi-strukturerade intervjuformen använts, där dessa människor tilläts berätta lite friare om det de ansåg vara viktigt, skulle risken finnas att denna information inte skulle komma fram. Tanken bakom valet med en semi-strukturerad intervjuform var just att ge intervjupersonerna möjligheten att berätta fritt kring fenomenet, vilket många även gjorde. Att endast använda två teorier inför analysen beror på att vi ville göra en fördjupad analys av resultatet som i sin tur medför både en ökad och djupare förståelse för vad det innebär för den här gruppen att stå utanför samhället. Vi är av åsikten att detta inte skulle kunna uppnås i samma utsträckning om flera teorier använts.

Granskär & Höglund-Nielsen (2012) menar att tillförlitligheten ökar genom att utförligt beskriva och styrka de ställningstaganden som görs. Då tillvägagångssätt, urval och förhållningssätt noga presenterats, samt att intervjuerna spelades in, transkriberades och kodades, ökar detta tillförlitligheten. Att presentera citat från intervjuer menar Granskär & Höglund-Nielsen (2012) ökar giltigheten. Citat från denna studie finns under kapitlet "Resultat". Vidare tillför kapitlet om tidigare forskning en högre giltighet, då denna stämmer överens med det resultat som presenteras. Tidigare forskning hittas under kapitel 2.

Att genomföra intervjuerna med en person i taget kan innebära att olika personer har fått olika följdfrågor, vilket medför en större möjlighet att uppfånga olika variationer av deras upplevelser. Att vi båda har läst och lyssnat på varje intervju, samt gjort kodning och analys tillsammans kan även det öka tillförlitligheten. Enskilda personers uppfattningar riskerar inte att påverka resultatet, då intervjuer skedde med åtta individer. Citat från samtliga intervjupersoner återfinns i resultatet, ganska jämt fördelat.

Användandet av en intervjuguide underlättar att syftet med studien fasthålls, och att det som var avsikten att undersöka faktiskt blir undersökt. Resultatet kan, till skillnad från i kvantitativa studier, inte ses som oberoende av oss som genomfört studien, då vår medverkan vid intervjuerna fört med sig att vi är medskapare till texten.

Vad gäller överförbarheten, som beskrivs av Granskär & Höglund-Nielsen (2012) som möjligheten att föra över resultatet till andra situationer eller grupper, är vi av åsikten att det är läsaren som avgör om det går att applicera redovisat resultat på andra eller ej.

5. RESULTAT

I detta kapitel presenteras studiens resultat utifrån de sju teman som framkom vid analysen. Avsnittet inleds med tema ett, som berör hur intervjupersonerna ser på arbetsgivarnas ökade förfrågningar om utdrag ur belastningsregistret, för att sedan gå vidare till temat arbetsgivarens bemötande. Tema tre rör utanförskap. Det fjärde temat berör intervjupersonernas självbild och hur den har påverkats av ökningen av begärda registerutdrag. Huruvida de har utvecklat några strategier redovisas i tema fem. Tema nummer sex handlar om föreningen KRIS och vad den har betytt för dessa personer. Slutligen gäller det sjunde temat ärlighet och vikten av att vara ärlig med sitt förflutna. Av etiska skäl valdes namn, platser och annan känslig information att tas bort i de citat som förekommer. Av samma anledning påträffas ej heller annan information, såsom att numrerade personerna, vilket kan leda till att läsaren kan följa en intervjupersons uttalanden och på så vis förstå vem denne är. För att underlätta läsandet har friliggande citat gjorts om till blockcitat.

Vid intervjuerna framgick att de allra flesta har en missbruksbakgrund, som sedan mynnat ut i kriminalitet.

5.1 Förfrågan om belastningsregister

Vid samtal om belastningsregistret blev den spontana reaktionen att det både är positivt och negativt att arbetsgivare begär ut ett utdrag. Det framgår att många har en kluven inställning till att arbetsgivare begär ut ett utdrag ur registret. Samtidigt som intervjupersonerna tycker att det är bra och de visar på en förståelse att arbetsgivaren agerar så här, menar de att det visar att de inte längre är aktiva i sitt missbruk eller är kriminella, anser de samtidigt att *“det är jävligt synd att det är så.”* De menar att de redan har sonat sina brott, och är av uppfattningen att krav på uppvisande av registret vid en anställning har gått för långt. Tre personer uttrycker sina åsikter kring de ökande kraven av att visa upp ett utdrag ur belastningsregistret på följande sätt;

“För mig personligen då som har den här utbildningen som jag har, så, tycker jag ju att det är ju, det är ju bra, kan jag tänka mig för.. sen kan det ju förstås ställa till bekymmer också va, för det handlar ju mycket om att vara ärlig ... men... med det man har gjort i sitt liv och så här va... men om man som jag tänker så här att man ska jobba med människor så är,.. så är det bra om man inte har ... är aktiv i varken missbruk eller kriminalitet va och det kan man ju faktiskt se då lite grann på ett sånt där utdrag ... om man har domar tätt intill när man ska söka jobb och så här va. Det kan hända att man gör en skitgrej som gör att man hamnar i registret, som kan ställa till bekymmer.”

”Jag tycker att det är helt sinnessjukt ... jag tycker att det är helt galet att de har rätten att göra det ... att man ska bära med sig sitt förflutna på ett sånt sätt. Alla ska ha rätten till en andra chans tycker jag.”

“Det är väl både ock, jag tycker alltså att har man gjort ett... har man gjort onda gärningar i sitt liv och tagit sitt straff för det och blivit dömd för det så ska man någonstans ha möjligheten att komma tillbaka till samhället.”

Dessa tre citat visar på att många känner att det kan vara svårt att få en andra chans eftersom uppgifterna i registret följer med under många år. Efter att ha suttit av sina straff ges det inte en möjlighet att komma tillbaka till samhället. Det här skapar således sämre förutsättningar att återgå till arbetslivet och motarbetar deras vilja att komma tillbaka och få ett arbete. Det gör även att de har svårt att lämna sitt gamla liv bakom sig då registret även visar gamla domar.

5.2 Arbetsgivarens bemötande

Den allmänna uppfattningen hos intervjupersonerna är att man har mindre chans att få ett arbete än andra personer som inte förekommer i belastningsregistret. Många upplever att arbetsgivarna inte ser den person som de är idag, utan går bara på vad som står i utdraget. De flesta uttrycker en uppgivenhet över det faktum att deras utdrag granskas. En person berättar; *“De kollar mina register och det är kört.”* En annan säger; *“Man blir dömd flera gånger för samma brott.”*

En annan intervjuperson berättar om en situation där han tydligt blev diskriminerad av arbetsgivaren under en anställningsintervju. Hans bakgrund var inte av arbetsgivaren känd vid intervjutillfället. Vid frågan om den senaste anställningen svarar intervjupersonen att han har varit anställd på KRIS, och;

“Jag såg på hans blick du vet. Aha typ. Jag bara du, jag skiter i det här liksom, så jag reste mig upp och gick därifrån. Bara kände det att nä, det är ju jävligt tragiskt alltså att det är så.”

Han berättar vidare att hopplösheten har blivit så stor för honom att han har slutat att söka jobb. *“Ja, nu har jag lagt ner det.”*

Att ha rätt till en andra chans är något som framkommer med all tydlighet, och många menar att det är svårt att få det då de upplever att arbetsgivare vanligtvis har en negativ inställning till intervjupersonernas bakgrund. I intervju svaren framkommer att de har en önskan om att få chansen att komma tillbaka till arbetslivet men att utdraget gör att de blir ratade direkt. De beskriver sig själva som bra arbetskraft, som skulle kunna vara en tillgång för arbetsgivaren om de kunde se den potential dessa människor besitter istället för att stirra sig blind på deras förflutna. Det talas om att när man har slutat med kriminalitet och droger klarar man av nästan allting. Det finns ingenting som är svårare än det. De menar att före detta missbrukare och kriminella *“är det ett jävla driv i.”*

“Det är jävligt drivna människor som lägger av med drogerna och verkligen vill in i samhället.”

“Många gånger är det driftiga människor som inte är rädda för att ta i.”

“Kan man ta sig ur ett missbruk, kan man göra andra besvärliga saker.”

Tre av intervjupersonerna upplever att det i vissa yrken ses som en tillgång att vara före detta kriminell, och då blir de positivt bemötta. Detta främst inom yrken där de arbetar med människor som har samma bakgrund som de själva.

“Vissa arbetsgivare ser det som en tillgång, att man har det här med sig, för att då har man i alla fall en vilja och en envishet.”

“De jobb jag söker är det i regel en tillgång att ha den här bakgrunden.”

En person berättar om att han tack vare sin bakgrund blev anställd på en arbetsplats där man dagligen möter socialt utsatta människor; *“Det var på grund av att jag hade den erfarenhet jag hade, med missbruk och kriminalitet.”*

Uppfattningen kring arbetsgivarens bemötande är delad. Somliga anser att de inte har en chans att få ett arbete, medan andra tycker att möjligheten att få en anställning är relativt god, tack vare deras bakgrund. Den åsikt dessa personer delar är att de är driftiga och skulle utgöra en bra arbetskraft för arbetsgivaren oavsett vilken bransch det gäller.

5.3 Utanförskap

Det är vanligt att dessa människor känner ett stort mått av utanförskap på grund av svårigheten att få en anställning, och att det medför hinder att komma tillbaka in i samhället. Av de intervjupersoner som inte har en anställning vill de inget hellre än att kunna försörja sig, leva ett vanligt liv, bidra till samhället och bli sedd som en vanliga människor.

“Jag vill ju inte identifiera mig med den jag var då. [...] men någon gång vill jag gärna lämna det där bakom mig [...] jag vill ha ett vanligt .. jag vill vara vanlig.”

Två intervjupersoner berättar hur de ser sig själva som grupp;

”De som kommer till KRIS har jättesvårt att få jobb. Jag tror att det är oerhört stigmatiserande att ha suttit i fängelse. Jag tror redan att utan de här registerutdragen är det en grupp som är utsatta och har svårt att komma in på arbetsmarknaden.”

“Det finns ju en väldig stor oro alltså, att det ska komma fram, va liksom, det är en viss stigmatisering, ändå alltså, och ha den stämpeln.”

I ovanstående citat framkommer begreppen stigmatisering och stämpling, vilka tydligt visar på en medvetenhet och ett accepterande av att de som grupp skiljer sig från de gängse normerna i samhället. Andra intervjupersoner uttrycker samma känslor och uppfattningar om utanförskap, men på ett annat sätt.

“[...] om man har skulder och belastningsregister, då är man nästan utestängd ur samhället.”

”Man sparkar på dom som ligger ner redan, istället för att hjälpa dom.”

“Man känner sig ju inte som att man är i något överläge direkt, det är väl bättre att komma med en högskoleutbildningen än ett missbruk.”

Det talas om upplevelsen av att bli dömd igen, att aldrig få en chans att visa vad man går för.

”Om man har belastningsregister då blir man dömd om och om och om igen.”

”Jag är ju dömd för de här sakerna, har suttit i fängelse för det. Jag har sonat mina brott.”

Kravet på att visa upp ett utdrag ur belastningsregistret ökar deras utanförskap, vilket även innebär att de inte kan släppa sitt förflutna och inte heller känna sig som “vanliga” människor. De upplever att de blir dömda till utanförskap. Att de använder termer som stigmatisering och stämpling visar på en självmedvetenhet om att de som grupp står utanför samhället.

Ytterligare en omständighet som kommer upp inom temat utanförskap är svårigheten att få vissa arbeten där körkort krävs. En del av intervjupersonerna har fått sina körkort indragna på grund av trafik- eller drogrelaterade brott, och menar att detta i sig försvårar att få en anställning.

“Det är väldigt svårt att få ett fungerande socialt liv med jobb och allt, många yrken de kräver ju körkort och det är skitsvårt att få tillbaka körkortet, när man har åkit dit för drogrelaterade brott.”

En intervjuperson beskriver hur han vid en anställningsintervju blev tillfrågad om han hade körkort, trots att tjänsten inte krävde det. Han berättar;

“Jag sökte ett jobb [...] som jag vart lite konfunderad över att jag inte fick, faktiskt, alltså. Det måste jag säga. Jag hade alla kvalifikationer de sökte och bra mycket mer [...] sen anställde de en annan kille [...] som hade körkort. Men det fanns inget bruk överhuvudtaget för något körkort.”

Vid kontakt med arbetsförmedlingen kommer frågan upp om intervjupersonen har körkort. Eftersom han blivit av med det, fick han svaret; *“Tyvärr kan vi inte hjälpa dig.”*

Svårigheten med att få tillbaka körkortet ökar utanförskapet då det också begränsar vilka arbeten de kan söka.

5.4 Självbild

Trots att de känner sig både utanför och dömda på förhand, anser majoriteten att både arbetsgivarnas och samhällets bemötande inte påverkar deras självbild. På frågan om de känner en oro för vad arbetsgivaren skall tycka om dem, svarar de att det tidigare har varit så men att de i dagsläget inte känner att självbilden förändras till det negativa.

“Det påverkar inte alls. Inte längre iallafall.”

“Jag är mindre känslig för vad andra tycker.”

“Nej det kan jag inte göra, inte idag, det var mer förr.”

De upplever nu att de är starka som personer, att de är trygga i sig själva, samt att de inte har något de behöver skämmas för. En person formulerar sina tankar kring detta på följande sätt;

“Man blir ganska trygg i sig själv, när man lever nykter och drogfri, och har man gjort den här resan, så jag vet inte om jag blir så påverkad över vad andra tycker om jag ska vara ärlig.”

En person uttrycker ändå sitt missnöje över att få arbetsgivare inte ser det. Han talar om att inte känna sig sedd för den han är idag, utan att det gamla livet följer med vare sig han vill eller ej. Han säger; *”Jag känner att folk inte ser det. Ser inte den här killen idag, som jag är idag.”* Senare under intervjun påtalar han att detta ändå inte påverkar honom i någon större utsträckning.

Många berättar om hur de genom sin tidigare livsstil svikit både familj och vänner, och att det många gånger har tagit både lång tid och mycket arbete att bygga upp de relationerna igen. Det talas även om svårigheten att ta sig ur ett missbruk, och intervjupersonerna menar att om man har klarat det, då bemästrar man det allra mesta som kommer efteråt.

”Om man gjort en resa med lite längre drogfrihet, då skulle nog jag säga att man har rannsakat sig lite mer än gemene man har gjort. ”

Citaten visar på att ta sig ur missbruket är det som har gjort dem till starka personer, och hur andra ser på dem efteråt är inget som påverkar dem. De vet vad de har tagit sig igenom. Självförtroendet tycks komma från det faktum att de har tagit sig ur sin situation och gjort en stor förändring i livet. Det är det jobbigaste de har varit med om hittills, och då är andra saker inte så farliga i jämförelse.

5.5 Strategier

Att ha en utarbetad strategi för att undvika att visa upp sitt belastningsregister vid en anställningsintervju var ett av de teman som framkom av intervjusvaren. Det visade sig att de allra flesta har ett tillvägagångssätt för att slippa visa upp sitt register. Det vanligaste är att de undviker att söka de arbeten där arbetsgivaren antingen kräver ett utdrag, eller där de själva känner att de inte har någon chans på grund av sin bakgrund. I och med att de redan använder strategier för att inte behöva visa upp sitt belastningsregister, har de inte heller blivit utsatta för det i större utsträckning.

“Jag tror ju att man undviker att söka jobb där det framgår att man måste lämna ett utdrag. Det är jag helt övertygad om. Det finns liksom ingen meningen med att göra det. När man har den belastningen på sig.”

En person menar att *“man måste anpassa sig”*, och uttrycker att han känner sig kränkt över att inte själv kunna välja de jobb han vill ha, medan en annan har slutat att söka arbeten. *“Det är bara att lägga ner känns det som.”* En annan av intervjupersonerna berättar om sina tankar kring hur man ska gå tillväga vid jobsökande, och menar att det inte är någon idé att söka arbeten överhuvudtaget eftersom han förekommer i belastningsregistret; *”Ja, nu har jag lagt ner det.”*

Många av intervjupersonerna har arbetslivserfarenhet inom lager och transport, och anser att det är svårt att få liknande arbeten på grund av att de är dömda för stölder av olika slag. En person uttrycker detta på följande sätt:

“Jag vet ju bara om att det finns jobb jag inte kan söka, [...] jag vet ju, jag får ju aldrig ett lagerarbete [...] jag är dömd för stöld.” Senare under intervjun berättar han vidare; “Det blir ju jättesvårt för mig att få ett jobb där man jobbar med människor [...] och likadant det där jag sa om lager.”

En annan person berättar; *”Det är väldigt svårt att få vissa jobb. När man jobbar med människor, lager, butik.”*

Utifrån citaten kan man se att en strategi är att de sållar bort jobb där de tror att de har liten chans att få en anställning, utifrån vad de är dömda för. Är man dömd för narkotikabrott exempelvis, söker de inte arbeten inom Landstinget där en av arbetsuppgifterna är att dela ut narkotikaklassade preparat. Vidare går arbeten inom lager och butik bort om personen ifråga är dömd för stöld. En annan strategi är att inte söka jobb alls.

5.6 Föreningen

Som en kontextuell inledning ombads intervjupersonerna att berätta lite om vad KRIS är och vad föreningen betyder för dem. Intervjupersonerna berättar att föreningen KRIS är oerhört betydelsefull. KRIS är den första kontakten de får när de kommer ut ur fängelse eller drogmissbruk. Här får de träffa andra med samma bakgrund vilket hjälper dem att ta sig tillbaka till ett liv utan droger och kriminalitet. Många av intervjupersonerna talar varmt om det stöd och hjälp de kan få av föreningen. Gemenskapen i föreningen bildar även en ny plattform för socialt umgänge med nya vänner som har lyckats vända sina liv. Detta skapar en trygghet för de här personerna att de har någon att vända sig till som har samma bakgrund.

Några personer formulerar sig på följande sätt när vi kommer in på föreningens betydelse;

“Det har räddat livet på mig helt enkelt. Första året gick jag hit klockan nio när de öppnade och sen satt jag här till klockan tio på kvällen. Jag bara satt här. Jag vågade inte gå ut alltså på stan eller så där alltså. Då visste jag vad som skulle hända, då skulle jag bli påtänd alltså. För det är rätt tufft alltså när man ska bryta om man har hållit på hela livet alltså. Man har ingenting helt enkelt. Inga kompisar, man isolerar sig, man blir isolerad. Man sitter helt själv och rullar tummarna. Hur länge står man ut med det? En vecka om man är riktigt stark. Då är man riktigt stark alltså.”

“För mig betyder KRIS massor, för jag kan komma hit, va här. Jag kommer hit på morgonen [...] sen är jag här och då vet jag att jag är här på KRIS, då hittar jag inte på massa dumheter, sen har jag kompisar här. Kompisar som är bra för mig, nyktra och drogfria. För mig är det väldigt väldigt viktigt i alla fall. Det är KRIS som har hållit mig över vattenytan, jag vet inte vart jag skulle vara idag utan KRIS.”

“I början så var ju KRIS mitt allt, alltså jag var ju 24 timmar om dygnet så levde jag med KRIS. Jag hade bara vänner inom KRIS, jobbade på dagarna, ja, va med anställda här nere på helgerna, naglade mig fast och stängde alla bakdörrar, så jag inte skulle kunna hamna i missbruk igen då, [...] nå det var ju skillnad på liv och död, höll jag på att säga.”

Ovanstående citat talar sitt tydliga språk. Föreningen spelar en avgörande roll för om den här gruppen människor ska ha en chans att ta sig tillbaka till samhället och leva ett vanligt liv.

Om inte KRIS funnits skulle dessa människor blivit lämnade åt sitt öde och varit tvungna att själva försöka hantera sin situation. Gemenskapen och sammanhållningen inom KRIS och det faktum att KRIS består av medlemmar som har samma bakgrund skapar en trygghet som innebär att de har möjlighet att skaffa sig ett nytt socialt nätverk. De kan få stöttning och förståelse från personer som vet vad de går igenom och också få hjälp med att själva klara av denna process, vilket gör det lättare att lämna det gamla livet bakom sig.

5.7 Ärlighet

Intervjupersonerna berättar att de i sina missbruk och kriminella liv har levt förljuget, och att ärligheten nu är otroligt viktig för dem. Många av dem har gått olika behandlingsprogram för sina missbruk, och i dessa program är ärlighet en grundläggande del. Detta innebär i sin tur att de nu utgår från att vara ärliga, eller som en person uttrycker sig: *“anammad principen om ärlighet.”* Resultatet av detta gör att de i alla situationer i sina liv utgår från ärlighetsprincipen, vilket återspeglas när vi frågar hur de ställer sig till att berätta om sin bakgrund för potentiella arbetsgivare.

“Det handlar ju mycket om att vara ärlig med det man har gjort i sitt liv, så här va, [...] jag har ju ett CV där jag har skrivit vad jag har, sen går jag ju inte i detalj på eventuella domar till exempel men jag är ju öppen med att jag har ett missbruk i botten, och att jag har tagit tag i det. För det är viktigt va, för mig så handlar det om ärlighet och börjar jag tulla på den så är jag snart tillbaka igen på ruta minus tio.”

“Jag har ju fått till mig det liksom, på, när jag har gjort behandlingar och så där att, aaa, aaa, det skulle jag. Jag tror det är bäst, faktiskt, att vara ärlig, däremot behöver man ju inte i detalj återge hur hela mitt liv har sett ut.”

“Gränsen mellan ärlighet och dumhet är ju rätt tunn alltså, om man säger så, faktiskt, nä alltså om jag inte får en direkt fråga liksom, varför ska jag sitta och slå mig själv i huvudet med en hammare?”

“Jag tror inte på att man ska skriva det i sin ansökan, eller det är ju inget bra att ha i CV:t, som: 85-89: - [Namn på fängelseanstalt]”

Det talas om att det är viktigt att vara ärlig, men att man inte skriver om hela sin bakgrund i sitt CV. Att tala om det vid en anställningsintervju vid en direkt fråga är de flesta överens om, förutom en person som berättar hur han i sitt CV detaljerat har beskrivit sin bakgrund för att han vill vara ärlig från början, och där sedan Arbetsförmedlingens handläggare rekommenderade honom att inte skriva så. Han berättar; *“Sökte jobb på [...] så skriver jag upp det. Jag var på Arbetsförmedlingen och dom sa nej nej nej skriv inte det, skriv inte det där.”*

Vidare förklarar en person sin syn på ärlighet på följande sätt; *“För mig är ärlighet A och O. Om jag inte är ärlig liksom, då kommer det att bita mig i röven definitivt”*. För att tydliggöra detta beskriver han varför ärlighet är så viktigt för honom; *“När jag förnekar min historia så, då är jag snart full och sitter på en galonmadrass hos polisen.”* Detta förhållningssätt förutsätter att deras stigma inte är direkt synligt. Vid synliga stigma uppstår en annan situation där de inte har något val än att berätta om sin bakgrund. En person förklarar; *“Jag kände att jag där jag kom i en situation att jag var tvungen att berätta.”*

Att ärligheten är oerhört viktig för dessa personer råder det ingen tvekan om. De menar att vara ärlig är en grundförutsättning för dem att klara av att hålla sig från sina gamla liv. Att börja undanhålla sanningen skulle innebära att detta sprider sig till samtliga delar av deras liv. Detta skulle i sin tur medföra en större risk att återfalla i både missbruk och kriminalitet.

6. ANALYS OCH DISKUSSION

Här kommer studiens resultat utifrån presenterad teoretisk referensram samt tidigare forskning att analyseras och diskuteras.

6.1 Förfrågan om belastningsregistret

Resultatet visar på delade meningar gällande belastningsregistret. Positivt i den bemärkelse att det då syns att intervjupersonerna har lämnat sina gamla liv bakom sig och negativt för att det visar vad de har gjort och *“att man ska bära med sig sitt förflutna på ett sånt sätt”*. Det tar lång tid innan uppgifterna i registret försvinner. Det medför i sin tur att många upplever att de aldrig får en chans att komma tillbaka till samhället efter avtjänat straff och att de blir dömda om igen, samt att de aldrig blir fria från sin bakgrund. Våra intervjupersoner anser att de har avtjänat sina straff och vill nu gå vidare för att komma tillbaka ut i samhället.

Becker (2006) menar att alla sociala grupper har utformat regler och normer som syftar till att identifiera de personer som inte passar in i gruppen. Varje enskild grupp har sina egna bestämmelser för hur man bör agera för att få ingå. Bryter man då mot dessa regler betraktas man som avvikare (ibid). Varje arbetsplats kan ses som en grupp med egna normer och regler. På de arbetsplatser där utdrag begärs, utan lagstöd, kan det då tolkas som att de har skapat normer om att straffade inte följer de regler som finns inom gruppen, genom att de tidigare har begått brott. Arbetsgivaren tillskriver straffade personer vissa egenskaper som de anser inte skulle passa på just den arbetsplatsen, vilket medför att de bedöms som avvikare. Det kan till exempel vara att dessa egenskaper visar på en moralisk svaghet och att man inte vill anställa någon som visar upp karaktärsdrag som är svaga. Goffman (2008) refererar till detta som stigmat *“olika fläckar på den personliga karaktären”*. Exempelvis innebär det bristande pålitlighet som exemplifieras av Goffman (2008) som personer som har vistats i fängelser. Han menar att oavsett stigma, synliga eller dolda, bjuds man inte in i gemenskapen trots att man passar in i övrigt (ibid). Är man då före detta kriminell har det ingen betydelse om man är kvalificerad för en tjänst eller inte. Att begära ett utdrag gör att arbetsgivaren får reda på den stigmatiserades bakgrund och på så sätt bildar sig en uppfattning om personen och väljer att inte bjuda in den, det vill säga väljer bort denne i rekryteringsprocessen genom att ställa ett krav på utdrag ur belastningsregistret.

Vidare beskriver Goffman (2008) att en individ kan förmedla information till omgivningen genom olika symboler eller tecken. Dessa tecken kan vara både medfödda och förvärvade. Den information som symbolerna uttrycker kan styrka det som andra tecken visar på, vilket för med sig att omgivningen får bekräftelse av det man tidigare trott om individen. Goffman (2008) delar in dessa i tre olika grupper, där en av dessa är stigmasymboler. Detta innebär att personen ifråga har brist på något.

Det är först när tecknen används mot en person som dessa blir stigmasymboler (ibid). Att tvingas visa upp ett utdrag ur belastningsregistret som inte är blankt kan ses som en stigmasymbol, där personen uppenbarligen har ett underskott av något; ett blankt utdrag. Härmed bekräftas att individen inte är som alla andra, och symbolen används emot honom genom att han inte blir aktuell för den tjänst som söks. I och med detta kan stigmatiseringen av honom fortgå.

Backman (2012) säger att det på grund av obligatoriska kontroller av personal i skola och barnomsorg lett till en normalisering av att begära utdrag som i sin tur fört med sig att arbetsgivare på så sätt kan minska risken att anställa en före detta kriminell. För att inte det ska uppfattas som kränkande upplyser arbetsgivaren tidigt i rekryteringsprocessen om detta och då ges de sökande möjlighet att välja om de vill söka arbetet eller inte (ibid). Empirin i denna studie visar på att normaliseringen och ökningen av begärda utdrag har lett till svårigheter för våra intervjupersoner att få en anställning. Om man förekommer i registret är risken stor att man blir utesluten ur arbetslivet. Studiens resultat visar på att intervjupersonerna kan se en fördel med dessa utdrag, så det kan visa på att man inte längre är aktiv i kriminalitet vilket i sin tur ökar deras anställningsbarhet. Detta är något som inte stämmer med redovisad tidigare forskning då det inte framkommer att före detta kriminella kan se fördelarna med att det i belastningsregistret syns att man inte längre är aktiv i kriminalitet.

I studien av Harding, Wyse, Dobson & Morenoff (2014) framkommer det att informanterna upplever att det mest förekommande dilemmat är att få ett arbete, och att samhället fortsätter med sanktioner efter avtjänat straff. Det är något som även framkommer i den här studiens empiri där intervjupersonerna också upplever att de blir dömda igen. *"Alla ska ha rätten till en andra chans tycker jag."* Eftersom registret är så lättillgängligt och att användningen av det är så utbredd kan vi se att begära ut utdrag är ett slags fortsatt straff för våra intervjupersoner, som menar att arbetsgivarna inte kan se den person de är idag, utan bara tittar på vad som står i belastningsregistret.

Både Becker (2006) och Goffman (2008) visar på samma följder, det vill säga att när man inte passar in i rådande samhällsnormer står man utanför det övriga samhället där man inte blir inkluderad och accepterad. Backman (2012) visar på att normaliseringen har förändrat samhällsnormerna genom att de obligatoriska kontrollerna av personalen i skola och barnomsorg har gjort att även andra arbetsgivare begär ut utdrag ur belastningsregistret, och Harding et al. (2014) att sanktioner fortsätter efter avtjänat straff. Här kan tydliga överensstämmelser med det våra intervjupersoner berättat kring sina upplevelser av de utökade kraven att visa upp utdrag ur belastningsregistret.

6.2 Arbetsgivarens bemötande

Många av intervjupersonerna uttrycker att de har mindre chans än andra att få ett arbete och att arbetsgivaren inte ser den person de är idag. De upplever att de blir dömda utifrån vad som står i belastningsregistret. Att ta sig ur missbruk och kriminalitet har gjort dem till driftiga personer som skulle klara av det mesta, och därför ser de sig själva som en tillgång på arbetsmarknaden. Vissa känner att de blir diskriminerade och att arbetsgivare har en negativ inställning till dem. En intervjuperson redogör för sina upplevelser av diskriminering vid ett intervjutillfälle där arbetsgivaren tydligt visade sin uppfattning av honom. Intervjupersonen såg på arbetsgivarens blick att denne förmedlade sin negativa uppfattning om honom när han berättade att han varit anställd på KRIS. Andra upplever att deras bakgrund har varit en tillgång och medfört att de har fått arbete, framförallt inom yrken där man jobbar med människor som har samma bakgrund som de själva. Detta kan tolkas som att de från början var "normala", när de sedan blev dömda blev de stämplade och bemöttes utifrån det. Nu har de tagit sig ur kriminaliteten och missbruket och är mer som de "normala": de är före detta kriminella. Arbetsgivaren ser dock fortfarande på dem som brottslingar.

Goffman (2008) menar att när den stigmatiserade kommer i kontakt med de "normala" kan det uppstå en osäkerhet om hur han kommer att bemötas, likaså hur de "normala" ska bemöta honom. De "normala" kommer troligtvis att tilldela denne redan befintliga egenskaper från kända kategorier för att möta den stigmatiserade. När detta inträffar skiljer sig den "virtuella" identiteten från den faktiska identiteten. Vid uppkomsten av avvikelser mellan dessa två identiteter blir den sociala identiteten skadad. Ett utanförskap bildas då denne blir kategoriserad utifrån sitt stigma och inte sin faktiska identitet (ibid). Intervjupersonerna uttrycker detta genom att det enda arbetsgivaren ser är det som finns i belastningsregistret. "*De kollar mina register och det är kört.*" Här skapas utanförskapet och det faktum att arbetsgivaren inte ser dessa personer som någon som har slutat med kriminalitet utan faktiskt fortfarande bedömer dem som kriminella.

Becker (2006) menar att det är andra grupper eller individer som genom sin reaktion på andras handlingar är den avgörande faktorn när det kommer till att bli betraktad som avvikare eller inte (ibid). Detta kan uppfattas som att det är arbetsgivarna genom sin syn på före detta kriminella och därigenom oviljan att anställa dem, som är en bidragande faktor till att den här gruppen ses som avvikare av samhället i stort.

Ett mycket tydligt exempel på diskriminering ges av en intervjuperson, där han berättar att han vid en anställningsintervju omedelbart uppfattade arbetsgivarens negativa inställning: "*Jag såg på hans blick du vet. Aha typ. [...] så jag reste mig upp och gick därifrån.*"

Goffmans (2008) *“moraliska karriär”* innebär för den stigmatiserade att denne försöker lära sig och anpassa sig till sin situation samt förstå konsekvenserna av sitt stigma. Om personen har varit skyddad från omgivningen och dess attityd och sedan på ett abrupt sätt blir utsatt för den blir den stigmatiserade mycket medveten om vilka konsekvenser stigmat medför (ibid). Den händelse som intervjupersonen beskriver ovan kan likställas med Goffmans (2008) exempel av att man förstår konsekvenserna av sitt stigma som illustreras med; *“Att söka jobb var som att stå inför en exekutionspluton. Arbetsgivarna blev djupt skakade av att jag hade mage att söka arbete hos dem”* (Goffman, 2008. s.42). Till följd av intervjupersonens bakgrund har han inte sökt arbeten, och alltså varit skyddad mot omvärldens attityder till personer med samma livshistoria som honom. När han sedan kommer ut och möter dessa inställningar som han inte känner till påverkas han djupt. Genom att intervjupersonen vid intervjutillfället reser på sig och går därifrån visar det på hur skyddad han har varit samt att han förstår att han inte är önskvärd. Efter detta berättar han att han har gett upp och slutat söka jobb helt och hållet; *“Ja, nu har jag lagt ner det.”*

I studier av Chui & Cheng (2013) samt Harding, Wyse, Dobson & Morenoff (2014) talas det om svårigheterna att få en anställning på grund av personernas kriminella förflutna. Det framgår att dessa människor upplever att de har förlorat sin kredibilitet hos arbetsgivarna, men även av samhället i stort. Detta för med sig att de känner sig kränkta och diskriminerade av arbetsgivare. Det framkom även att de hade fått höra direkt från arbetsgivaren att de inte anställde kriminella (ibid). I presenterad empiri framkommer liknande resultat; intervjupersonerna upplever att arbetsgivare har en negativ inställning till deras bakgrund. De känner sig också kränkta och anser sig därmed ha mindre chans än andra att få en anställning och på så vis komma tillbaka till samhället.

Vidare menar Phelan & Link (2001) att det förekommer en relation mellan makt och stigmatisering. De menar att det är vanligt att någon med makt stigmatiserar de som inte har det (ibid). Att arbetsgivare har makt över de arbetssökande är sedan länge känt, och det kan tolkas som att den utövas genom att många arbetsgivare idag sällar bort arbetssökande som förekommer i belastningsregistret.

6.3 Utanförskap

Till följd av arbetsgivares krav på utdrag ur belastningsregistret, samt brist på körkort, upplever intervjupersonerna ett utanförskap. De berättar om att de känner att de blir fortsatt dömda, att de inte får visa vad de kan. Vissa använder sig av vedertagna termer som stigma och stämpling för att beskriva sin situation vilket visar på en stor medvetenhet och acceptans om övriga samhällets syn på dem. De vill inget hellre än att komma tillbaka in i samhället och leva ett vanligt liv men utanförskapet gör detta svårt.

Enligt Becker (2006) är det samhället som skapar normer och regler om vad som är normalt eller inte. Dessa används sedan på de personer som utmärker sig på ett eller annat sätt, och ses då som avvikare. För att bli stämplad som avvikare måste både den stämplade och övriga samhället vara överens om vilka regler som gäller (ibid). Då intervjupersonerna beskriver att de är medvetna om hur övriga samhället ser på dem och att de har accepterat denna syn, kan det tolkas som att de införstådda i vilka regler som gäller vilket resulterar i att de kan bli stämplade som avvikare. Vidare menar Becker (2006) att bli stämplad som avvikare beror på vilken status personen ifråga har. Han åskådliggör detta med ungdomsbrottslighet, där pojkar från medelklassen i mindre utsträckning riskerar att tas med till polisstationen, de går inte lika långt i den rättsliga processen samt löper mindre risk att bli dömda än pojkar från slummen. Detta för att medelklasspojkar har en högre status som bidrar till att deras brott inte ses som lika allvarliga, till skillnad från pojkarna från slummen som har en lägre status och därmed riskerar att både gå längre i rättsprocessen samt att bli dömda i större utsträckning (ibid). Detta exempel kan appliceras på våra intervjupersoner på följande sätt; majoriteten av dem har till följd av missbruksproblematik påbörjat sin kriminella bana. Ett antagande är att missbrukare har en lägre status än andra människor. Detta medför i sin tur att man i likhet med Beckers (2006) exempel om pojkarna från slummen, löper högre risk att bli stämplad som avvikare. Dessa personer blir alltså hårdare stämplade än exempelvis människor som enbart har en kriminell bakgrund, vilka kan ses som pojkarna från medelklassen. Vissa missbruk är i sig ett brott. Begår man då andra kriminella handlingar riskerar de i mycket högre utsträckning att bli stämplade som avvikare, då de redan från början har en lägre status.

Goffman (2008) menar att när stigmatiserade anser sig som normala samtidigt som både de själva och det övriga samhället ser dem som avvikare uppstår det en motsägelsefull situation. För att försöka ta sig ur detta dilemma kan den stigmatiserade använda sig av olika ”koder och riktlinjer”. Dessa kan fungera som hjälp för hur den stigmatiserade ska kunna dölja sitt stigma eller om det ska visas (ibid). När våra intervjupersoner uttrycker att de vill vara normala och ha ett vanligt liv framgår det att de ser på sig själva som just det, normala. I och med att de även använder sig av termerna stigmatiserade och stämplade visar det på att de har accepterat både samhällets normer om dem själva men att de även ser sig själva som stigmatiserade. I och med att våra intervjupersoner inte kan välja om de vill dölja sitt stigma eller inte på grund av registren försvinner valmöjligheten att dölja eller visa sitt stigma. På detta sätt har de inte möjlighet att påverka sin situation gällande om hur omgivningen ska uppfatta dem, de kan inte vara “normala” för att de måste visa upp sina register. Det är i denna situation utanförskapet bildas.

Både Kennington (2013) och Winnick & Bodkin (2008) har i sina studier kommit fram till att före detta kriminella upplever att det är svårt att komma tillbaka till samhället på grund av rådande uppfattningar om dem. Kennington (2013) beskriver att före detta kriminella försöker att komma in i samhället men på grund av den stigmatisering de utsätts för, upplever de svårigheter med att detta. I Winnick & Bodkins (2008) studie visar resultatet på att de före detta kriminella själva är medvetna om sitt utanförskap och sin stigmatisering samt att det inte skulle finnas plats för dem i samhället (ibid). Denna tidigare forskning stämmer överens med vad intervjupersonerna i denna studie förmedlar; att de inte blir accepterade av samhället på grund av sin bakgrund. Trots att de vet hur samhället ser på dem vill de komma tillbaka och bli betraktade som "vanliga", de är medvetna om sitt utanförskap. Vidare talar Winnick & Bodkin (2008) om att den ökade tillgången på belastningsregistret leder till att stigmatiseringen av före detta kriminella kan pågå. De personer som vi har intervjuat talar om samma sak, att det är på grund av det ökade kravet om att visa upp ett utdrag som gör att de uppfattar sig som stigmatiserade. Backman (2012) beskriver en normalisering av att arbetsgivare begär utdrag. Även detta borde bidra till att utanförskapet kan fortlöpa.

6.4 Självbild

När intervjupersonerna får frågan om hur de upplever att deras självbild påverkas av omgivningens syn på dem, menar de att det faktum att de tagit sig ur ett drogmissbruk är det som har stärkt dem som personer och att tack vare detta påverkas de inte längre av vad andra människor tycker om dem. Många menar att om man har klarat av att bli drogfri, som beskrivs som en av "de jobbigaste saker" de varit med om, bemästrar man av de allra flesta situationer i livet.

Goffman (2008) menar att när den stigmatiserade känner sig utanför det övriga samhället kan denne söka sig till en grupp med personer som har samma stigma, "*de egna*", detta för att kunna känna sig som alla andra. Gruppen kan utgöra ett stöd för individen och på så sätt minska känslan av utanförskap. Det är i relation till de andra i gruppen som individen får erfarenhet om sitt stigma. Man identifierar sig med den här gruppen och försöker anpassa sin självbild utifrån den upptäckten att man är precis som dem. Vidare menar Goffman (2008) att när man träffar andra med samma stigma kan man använda sig av sitt handikapp för att bygga upp sitt liv. Grupplivet kan ses som en trygghet och självhjälp (ibid). En tolkning är att när våra intervjupersoner först blev dömda fick de lära sig av andra i samma situation om deras stigma, och ändrade då sin självbild utifrån detta. När de nu har genomgått behandling för de missbruksproblem de berättat om, träffar de nya personer i denna gemenskap som har ett annorlunda stigma. De är *före detta* missbrukare. Det är här som individen på nytt måste lära sig om sitt nya stigma och återigen måste anpassa sin självbild. Genom att de genomgår behandling blir stigmat mer positivt laddat. De blir drogfria, vilket kan göra att de gärna framhäver detta nya stigma starkare då det är bättre än det gamla stigmat.

De har nu en mer positiv självbild vilket medför att de nu inte är så påverkbara av omgivningens åsikter, "*Jag är mindre känslig för vad andra tycker*". Genom denna positiva ändring upplever intervjupersonerna att de har blivit starka personer, att det inte finns något som de inte klarar av. Arbetsgivarens bild av dem påverkar dem inte nämnvärt då de genom sin förändring har blivit starka personer som nästan är stolta över sitt stigma, före detta drogmissbrukare. Att klara detta ser dem som en bedrift, vilket gör att de upplever att de klarar av andra svåra saker.

Becker (2006) belyser konsekvenserna av att bli stämplad, och menar att man kan ta till sig av andras syn och fortsätta med sitt beteende (ibid). Detta resonemang kan appliceras på våra intervjupersoner, men att det verkar åt andra hållet; det har genom behandlingen av missbruket skapats en mer positiv avvikarbild av dem. Individerna tar till sig övriga personers bild av honom, som gör att han kan fortgå med sitt beteende; att hålla sig drogfri. Vi menar att om man kan ta åt sig av en negativ bild kan detta tolkas som att man även borde kunna ta åt sig av en positiv bild. Detta innebär att man kan byta umgängeskrets och på så sätt kunna applicera en mer positiv bild av sig själv.

I tidigare forskning är resultaten kring påverkan av självbilden liten, dock visar studien av Chui & Cheng (2013) att hälften av deltagarnas självbild var låg och att de såg sig själva som mindre värda till följd av stigmatiseringen. Det framgår dock inte om personerna i nämnda studie har ett förflutet som drogmissbrukare eller inte. Då våra intervjupersoner har denna bakgrund, och även har genomgått behandling för detta, kan det tolkas som att det är behandlingen i sig som medfört att självbilden i dagsläget inte förändras till det negativa utifrån hur omgivningen ser på dem.

Boduszek et al. (2013) visar på att man identifierar sig med de personer som man umgås med, samt att man ändrar sin identitet för att passa in i en speciell krets. I det här fallet handlar det om en kriminell sådan (ibid). Detta kan appliceras på redovisad empiri, där intervjupersonerna under sin behandling för drogmissbruk identifierar sig och ändrar på sina identiteter för att passa in i den gruppen som står för att vara drogfri.

Gemensamt för vad både tidigare forskning samt teoretisk referensram visar på är att man tar åt sig beteenden och ändrar sig självbild utifrån sin umgängeskrets. Här tolkar vi det som att det kan fungera även ur en positiv bemärkelse. Det blir synligt i att intervjupersonerna inte upplever att deras självbild påverkas då de har omvärderat den till en bättre, mer positiv sådan. De har valt en annan umgängeskrets som påverkar dem positivt.

6.5 Strategier

Majoriteten av intervjupersonerna har utvecklat strategier för att inte behöva visa upp sitt utdrag ur belastningsregistret vid en anställningsintervju. Det vanligaste är att de inte söker de arbeten där ett utdrag krävs. En del talar om svårigheter med att få jobb inom lager och transport, trots att erfarenhet finns inom branschen, på grund av att de är dömda för stöld eller liknande brott. Andra talar om svårigheten att få ett arbete där körkort krävs, då de har fått dessa indragna i samband med trafik- eller drogrelaterade brott. En person berättar om sin strategi: han har slutat att söka jobb helt och hållet.

Som tidigare nämnts menar Goffman (2008) att stigmat har två dimensioner: misskrediterad innebär att stigmat är synligt, som exempelvis ett fysiskt handikapp. Misskreditabel innefattar osynliga stigma där kriminalitet är ett exempel. Att vara misskreditabel innebär att individen har en valmöjlighet om man vill delge sin omgivning sin situation eller inte (ibid). Då våra intervjupersoner har ett misskreditabelt stigma, faller det sig naturligt att de har utvecklat olika strategier för att undvika att potentiella arbetsgivare får reda på att de är stigmatiserade. Genom att inte behöva visa upp sitt utdrag blir individens situation en helt annan än för de som är misskrediterade. Det innebär i sin tur att de har en valmöjlighet att berätta om sitt stigma eller ej vid den första kontakten med arbetsgivaren.

Enligt Becker (2006) är ett avvikande beteende en social konstruktion. För att bli betraktad som avvikare menar Becker (2006) att både den enskilde och övriga samhället måste vara införstådda i vilka regler som gäller. Det är först när man bryter mot dessa som man kan uppfattas som avvikare (ibid). Man kan anta att grundregeln för de arbetsgivare som begär in utdrag ur belastningsregistret vid en anställning är att man är ostraffad. Intervjupersonerna har utvecklat strategier för att undvika att bli sedda som avvikare, genom att inte söka jobb där registret måste visas upp. De undviker på så vis att hamna i en situation där de bryter mot reglerna, och därmed blir stämplade som avvikare.

Likaså tidigare forskning visar på att strategier har utvecklats för att få ett jobb. Det är vanligt att man antingen drar sig undan eller hemlighåller sin bakgrund (Winnick & Bodkin, 2008). En av våra intervjupersoner berättar att han inte längre söker arbeten, medan andra har strategier som kan liknas vid de som Winnick & Bodkin (2008) talar om; att man håller sin bakgrund hemlig genom att inte söka vissa typer av jobb.

6.6 Föreningen

Föreningen KRIS har haft avgörande betydelse för intervjupersonerna. De berättar att de får möjlighet att träffa andra människor med samma bakgrund, få hjälp och stöd med att komma vidare i livet, samt att ha en plats att gå till istället för att hamna i missbruk och kriminalitet igen. Det talas om gemenskap och en trygghetskänsla, samt att känna samhörighet med de andra medlemmarna. Alla har samma bakgrund, vilket skapar en stark social värld för dem där de får vara sig själva och inte behöver oroa sig för sina stigman. Många berättar att de inte hade klarat sig utan föreningen.

Goffman (2008) menar att när de stigmatiserade kommer i kontakt med "likastigmatiserade" börjar processen att börja bygga upp sitt liv, att ingå i en grupp är vanligt och får den stigmatiserade att känna trygghet. Det blir som en självhjälp för medlemmarna. När den stigmatiserade tillskriver sig de normer som finns om hur det är att ha ett visst stigma genomgår individen en "*moralisk karriär*." När individen har fått ett stigma sent i livet eller ett misskreditabelt stigma som ej är synligt, är det för dessa individer svårt att skapa en ny identitet. Genom gemenskapen i gruppen utvecklar individen sin personlighet och sin "*moraliska karriär*." När den stigmatiserade reflekterar tillbaka på sin "*moraliska karriär*" lyfts det vanligen fram en vändpunkt som förklarar förhållandet till den egna gruppen och de "normala" (ibid). Våra intervjupersoner uttrycker med starka ord hur viktig föreningen är för dem; "*Det är KRIS som har hållit mig över vattenytan*", "*I början så var ju KRIS var mitt allt*", "*24 timmar om dygnet så levde jag med KRIS.*"

Föreningen har för dessa personer utgjort en möjlighet att bygga upp ett nytt liv, den innebär en stor trygghet för dem och ger dem också möjligheten att tillsammans med andra hjälpa sig själv. Om stigmat kommer sent i livet eller om det är misskreditabelt menar Goffman (2008) att det är svårt att skapa sig en ny identitet. Våra intervjupersoner har båda dimensionerna av denna fas i utvecklandet av sin moraliska karriär. Detta gör att de i processen att anpassa sig till sin situation har ett dubbel dilemma, föreningen blir då en ännu viktigare del i deras liv och processen att skapa en ny identitet och anpassa sig till de normer som finns om deras stigma. Intervjupersonerna beskriver även att kontakten med KRIS har varit en livsavgörande vändpunkt för dem. De uttrycker att de inte hade varit vid liv i dag om inte KRIS funnits. Det är tack vare föreningen de har fått möjlighet att vända sina liv, att kunna utforma ett nytt socialt nätverk som lett dem bort från kriminalitet och droger.

Som tidigare nämnts menar Becker (2006) att om man ska bli stämplad som avvikare eller ej avgörs av hur övriga omgivningen reagerar på en individs handlingar. Avvikande beteende skapas i samspel med den person som utför en handling och den person som påverkas av den. Att vara överens om vilka sociala regler som gäller blir då en förutsättning för att kunna bryta mot dessa, och då bli stämplad som avvikare (ibid).

Genom att vara med i föreningen skapas ett nytt socialt sammanhang som för intervjupersonerna innebär att de kan undvika att vara avvikare, i föreningen har alla samma bakgrund vilket gör att denna kan ses som en tillflyktsort där de för en stund kan vara sig själva och umgås med andra i samma situation. Det är därför troligt att kontakten till föreningen är så stark, då de i övriga samhället ses som ganska kraftigt avvikande och här kan de släppa den stämpeln för en stund.

Den parallell som kan dras här med tidigare forskning är Boduszek et al. (2013) studie där resultatet visar att det är större risk att bli kriminell om man har en kriminell umgängeskrets. Genom att identifiera sig med sina kriminella vänner ökar risken att man anpassar sitt beteende för att passa in i gruppen. Våra intervjupersoner har med hjälp av föreningen fått möjlighet att få nya vänner som inte håller på med droger och kriminella handlingar; *“sen har jag kompisar här. Kompisar som är bra för mig, nyktra och drogfria.”* De har nu en ny vänskapskrets som minskar risken för att falla tillbaka till kriminalitet.

I studier av både av Dietze et al. (2012) och Rogne-Gjeruldsen (2004) omnämns sambandet mellan drogmissbruk och kriminalitet, där båda studiernas resultat visar på ett starkt samband mellan dessa två. Ett av kraven för medlemskap i föreningen KRIS är att man är nykter och drogfri (kris.se). Genom sin kontakt med KRIS och möjligheten att ändra sin umgängeskrets minimeras risken att falla tillbaka i gamla mönster, chansen ökar att de ska klara av att hålla sig borta från kriminalitet och droger. Föreningen blir således en plattform, en bas för våra intervjupersoner där de kan börja att acceptera sitt stigma, lära sig hur andra förhåller sig till dem samt hur de ska förhålla sig till andra med samma stigma. I föreningen finns en stor trygghet och möjlighet att hjälpa sig själv att komma vidare. Kontakten med föreningen är även en vändpunkt som för dem innebär ”liv eller död.”

6.7 Ärlighet

Samtliga intervjupersoner talar om vikten av att vara ärlig med sitt förflutna. De förklarar att denna inställning kommer från de behandlingsprogram de har genomgått för sina missbruk där ärlighet utgör en viktig del. Vissa anser att ärlighetsprincipen gäller vid jobbsökande, där de uppger att de berättar för arbetsgivaren på en gång, medan andra menar att de skulle berätta vid en direkt fråga. Många talar om att ärligheten är en grundförutsättning för att inte falla tillbaka i gamla mönster, och en person förklarar; *“När jag förnekar min historia så, då är jag snart full och sitter på en galonmadrass hos polisen.”* Att vara ärlig är en viktig utgångspunkt för att inte återgå till det gamla livet, menar de.

Att ha ett misskreditabelt stigma medför att individen inte ställs inför valet hur stigmat ska röjas eller döljas, utan snarare om stigmat ska komma till kännedom för omgivningen eller ej (Goffman, 2008). Den stigmatiserade har även valmöjlighet att välja mot vilka personer och i vilka situationer man ska vara ärlig (ibid).

Intervjupersonerna framhäver tydligt att de vill vara ärliga med sin bakgrund och framför allt om sitt tidigare missbruk vid arbetssökandet. De förmedlar att denna ärlighet grundar sig i arbetet att blir drogfria och kommer från de behandlingsprogram de genomgått. Det som framkommer är dock att de vill ha valmöjligheten att själva välja när och hur de berättar detta för arbetsgivare. De berättar även att de väljer att vara öppna med sitt missbruk men går inte in på detaljer gällande sina domar men talar ändå om att de har ett kriminellt förflutet. En tolkning av detta beteende skulle kunna vara att det övriga samhället ser på drogmissbruk och kriminalitet på olika sätt, där drogmissbruk anses vara mer acceptabelt, då beroende är klassat som en sjukdom. Det är mindre stigmatiserande att ha ett missbruk än att ha begått kriminella handlingar.

För att den stigmatiserade ska kunna hantera situationer i samhället skapar den stigmatiserade och samhället koder som en hjälp i dessa situationer (Goffman, 2008). Dessa koder hjälper individen att hitta en passande attityd till sig själv. Att lyckas följa koderna skapar en tillförlitlighet som karaktäriseras av värdighet och hederlighet (ibid). Intervjupersonerna påtalar vikten av ärlighet och att detta kommer från behandlingsprogrammen. Denna ärlighet skulle kunna ses som en kod som till viss mån är tvingande då det är en av grunderna för att de ska fortsätta vara drogfria. De uttrycker starkt att de behöver vara ärliga mot sig själva och sin omgivning annars skulle detta kunna innebära att de hamnar i drogmissbruk igen och det i sin tur kan tänkas kunna leda tillbaka till kriminalitet. Genom att vara ärlig bibehåller de äkthet i sitt förhållande till sig själva, ett "måste" för att kunna behålla sin värdighet och hederlighet.

Becker (2006) menar att man kan bli stämplad som avvikare om man bryter mot de regler och normer som finns. Det är andras reaktioner på en handling som avgör om man ska bli stämplad (ibid). Att ha en beroendesjukdom innebär att personen ifråga inte medvetet väljer att bryta mot normerna, till skillnad mot när man begår en kriminell handling. På detta sätt minskar risken att bli stämplad, vilket också kan förklara varför de väljer att berätta om missbruket men inte ge hela bilden av den kriminella bakgrunden.

Tidigare forskning som redovisats presenterar inget resultat som berör ärlighetens betydelse för före detta kriminella.

7. SLUTSATS

Detta kapitel avser att redovisa studiens resultat utifrån syfte och frågeställningar. Syftet var att belysa före detta kriminellas upplevelser kring arbetsgivares krav att visa ett utdrag ur belastningsregistret, hur de blir bemötta när arbetsgivaren får reda på deras bakgrund, hur deras självbild påverkas av detta samt om de har utvecklat några strategier för att hantera situationen. Avsikten var att besvara syftet med följande frågeställningar; Hur har före detta kriminella erfarit att arbetsgivare vill ta del av belastningsregistret? Hur hanterar de dessa krav av utdrag ur belastningsregistret? Vilka strategier har före detta kriminella utvecklat för att hantera detta? Hur upplever före detta kriminella att arbetsgivare förhåller sig till deras bakgrund? Hur påverkas de före detta kriminellas självbild av detta? Vidare redovisas ytterligare två teman som framkommer ur resultatet. Detta följs av avslutande reflektioner samt förslag till fortsatt forskning.

Insamlad empiri visar att före detta kriminellas upplevelser kring arbetsgivares krav på att visa upp ett utdrag ur belastningsregistret är tudelad. Intervjupersonerna visar på förståelse, men samtidigt uttrycker de en frustration över detta då det hindrar dem från att återgå till arbetslivet. Vid förfrågan om de har erfarit att arbetsgivare vill ta del av belastningsregistret visar resultaten att de inte har så stor erfarenhet av detta. Dock uttrycker samtliga personer starka åsikter kring belastningsregistret.

Avsikten var även att ta reda på hur de hanterar dessa krav samt om de utvecklat några strategier för att hantera situationen. Det visade sig att de har utvecklat strategier som medför att de väljer bort de jobb där detta efterfrågas, eller att de väljer bort jobb som är relaterade till de tidigare domar de har. Att de har begränsade erfarenheter av att visa upp sina utdrag ur belastningsregistret kan förklaras med att de redan har utvecklat strategier för slippa detta.

Vidare var syftet att ta reda på hur de upplever att de blir bemötta av arbetsgivare genom frågeställningen: Hur upplever före detta kriminella att arbetsgivare förhåller sig till deras bakgrund? Två olika sidor beskrivs, några upplever ett negativt bemötande, att de har mindre chans att få ett arbete samt att de blir dömda igen på grund av vad som står i registret. De upplever en frustration över att de blir negativt bemötta eftersom de ser sig själva som bra och driftig arbetskraft där de skulle vara en tillgång på arbetsmarknaden. Andra berättar om positivt bemötande från arbetsgivaren i branscher som riktar sig mot att arbeta med människor med liknande bakgrund som de själva har.

Trots att de talar om både negativt och positivt bemötande från arbetsgivaren upplever de att de blir dömda till utanförskap på grund av deras kriminella förflutna, vilket gör att de inte kan känna sig som "vanliga" människor. En annan stor faktor till utanförskapet är att vissa har blivit av med körkortet till följd av drog- eller trafikrelaterade brott.

Då det är svårt att få tillbaka sitt körkort medför det i sin tur att möjligheten att få ett arbete minskar, som i sin tur ökar utanförskapet ytterligare. Hur påverkas före detta kriminellas självbild av detta? Då de har tagit sig ur missbruksproblematiken har det gjort att de känner sig starka som personer som inte låter självbilden påverkas av vad andra tycker.

Ur resultatet framträder två nya teman som för intervjupersonerna är otroligt viktiga. Dels är det föreningen KRIS som har utgjort en stor trygghet och bidragit till att dessa människor haft en plats att gå till där de får träffa andra i samma situation. Det har skapat en möjlighet att få nya sociala kontakter som hjälpt dem att komma bort från sitt gamla umgänge och på så sätt öka chansen att förbli drogfria. Många pratar om att föreningen har räddat livet på dem. Dels är det egenskapen ärlighet som för våra intervjupersoner genomsyrar hela deras liv och utgör grundstenen för det nya liv de försöker skapa. Att vara ärlig med sitt förflutna var ett återkommande tema under samtliga intervjuer, där de påtalade att ärligheten var oerhört viktig för att inte återgå till det gamla livet med droger och kriminalitet.

7.1 Avslutande reflektioner

Att arbetsgivare i allt större utsträckning använder belastningsregistret som ett sällningsverktyg vid nyrekrytering, och således dömer människor utifrån deras förflutna istället för att se var personen befinner sig idag kan likställas med att välja bort sökande med utländska namn, "fel" ålder eller kön. Den här sortens diskriminering är reglerad enligt lag, men att begära utdrag ur belastningsregistret har istället blivit ett legitimt sätt att rensa bort icke-önskvärda personer utan att det för den sakens skull är olagligt. Genom att det inte är föreskrivet i lagen, görs denna bedömning godtyckligt och varierar utifrån vilken arbetsgivare det är som tittar på utdragen. Ska vi verkligen ha ett samhälle där det sitter människor utan varken juridisk utbildning eller kompetens och dömer andra, trots att dessa redan fått sina domar och sonat sina brott? Brott som dessutom är begångna i det förflutna. Vad en person gjort tidigare säger inte särskilt mycket om vem man är idag. Att anställa någon utifrån dennes kompetens och erfarenhet verkar mer och mer tillhöra en utopi med tanke på hur både tidigare redovisad statistik ser ut och vad intervjupersonerna i denna studie berättar.

Ur ett samhällsperspektiv torde detta förfarande medföra ökade kostnader; kostnader för arbetsgivaren att hantera denna nya arbetsuppgift, kostnader för samhället då de personer som blir stående utanför arbetsmarknaden måste få hjälp till försörjning.

Det diskuteras flitigt om både för- och nackdelar kring att förbjuda arbetsgivare att begära ut ett utdrag. Under år 2014 gjordes en statlig utredning kring detta (SOU:2014:48), där man kom fram till att antalen utdrag ökat kraftigt vilket beror på att det är främst arbetsgivare som inte har lagstöd att begära ut uppgifterna som kräver att den arbetssökande ska begära ut ett utdrag för att få vara med i rekryteringsprocessen. Den enskilde individen blir kränkt av denna behandling.

Utredningen visar även på att det är viktigt att tidigare dömda personer får en möjlighet att kunna återanpassa sig. Den möjligheten begränsas av arbetsgivarnas ökade användning av utdragen (SOU:2014:48). Utifrån det våra intervjupersoner har berättat medför detta stora svårigheter för dem att ta sig ut på arbetsmarknaden vilket gör att de hamnar i ett slags limbo. De vill å ena sidan inte gå tillbaka till det gamla livet med kriminalitet och droger, men får heller inte särskilt stor chans att visa vad de kan, att få ett vanligt jobb. Deras enda möjlighet att få hjälp verkar vara genom föreningen KRIS. Med tanke på att det är så pass vanligt att tvingas visa upp ett utdrag idag är det skrämmande att det inte verkar finnas någon uppföljande verksamhet som tar hand om och fångar upp alla dessa människor. Detta kan förklara varför föreningen KRIS är så viktig för intervjupersonerna i den här studien. Det är antingen föreningen eller ”ut på gatan.” Att det sistnämnda inte är något alternativ är förståeligt, då risken för återfall ökar.

Det faktum att intervjupersonerna uttrycker att arbetsgivare inom branscher som riktar sig mot socialt utsatta människor anser att det är en fördel att ha liknande bakgrund, skulle innebära att personlig erfarenhet likställs med kompetens, vilket inte alltid är detsamma. Dock är det mycket intressant att just dessa arbetsgivare kan se personen för den han/hon är idag, och inte bara stirra sig blind på de brott som begåtts. Före detta kriminella borde rimligtvis ha levt ett ganska innehållsrikt liv med mycket erfarenhet av många olika saker, som kan komma till nytta även i andra branscher. Arbetsgivarna kunde dra fördel av detta för att utveckla sin verksamhet, istället för att agera domare gentemot personer som redan har avtjänat sina straff.

Arbetet med denna studie har ökat vår förståelse av den här gruppens samhällssituation. Det har gett oss en större inblick i deras utanförskap, deras svårigheter att komma tillbaka i samhället, hur utsatta de är i sin situation när de avtjänat sina straff och den brist på uppföljande verksamhet som finns för att hjälpa dem efter fängelsetiden. Våra intervjupersoner visar på en stor önskan att få möjlighet till ett vanligt liv där de trycker på att ärlighet är en viktig del i deras inställning till det förflutna. Bara detta visar på att de har förändrats som människor, och förtjänar en andra chans. Vidare har vår förståelse för de resurser som finns för dessa personer i möjligheten att dels bli drogfria, och uppföljningsverksamheten efter frigivning ökat. Vi har efter arbetet med denna studie fått både större inblick i, samt förståelse för hur dessa människors situation vid arbetssökande ser ut. Detta har i sin tur medfört att vi i ännu större uträkning än tidigare delar intervjupersonernas åsikter kring det faktum att arbetsgivare använder belastningsregistret som ett sållningsverktyg vid nyrekryteringar; ”*Det är helt sinnessjukt.*”

Slutligen vill vi ge våra intervjupersoner en eloge för att de, trots att det är uppenbart att övriga samhället stigmatiserar dem, inte har tappat tron på sig själva.

7.2 Vidare forskning

Då det inte finns så mycket forskning kring hur arbetsgivare förhåller sig till arbetssökande med ett kriminellt förflutet, vore det spännande om det forskades mer kring detta. Intressanta områden skulle vara syftet med att begära utdrag, om det sker en skattning av brotten, samt om det förekommer i specifika branscher.

Att fortsätta studera hur detta påverkar de människor som förekommer i belastningsregistret är också viktig forskning som borde genomföras på en mycket större grupp än vår och genom att till exempel fokusera på ett annat urval.

Det framkommer i denna studies empiri att det verkar saknas uppföljande verksamhet för denna grupp av människor, här skulle vidare forskning om insatser efter frigivning ge ökade kunskaper om vikten av att fånga upp denna grupp.

REFERENSER

- Backman, C. (2012) *Criminal records in Sweden – regulation of access to criminal records and the use of criminal background checks by employers*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Becker, H.S. (2006) *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv.
- Boduszek, D., Adamson, G., Shevlin, M., Hyland, P. & Bourke, A. (2013). The Role of Criminal Social Identity in the Relation between Criminal Friends and Criminal Thinking Style within a Sample of Recidivistic Prisoners. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 23:14-28
- Bryman, A. (2013) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.
- BRÅ (2012:15). *Återfall i brott – Mönster i risken för återfall hos lagförda personer*. Brottsförebyggande rådet.
- Chui, W. H., & Cheng, K. K.-Y. (2013). The Mark of an Ex-Prisoner: Perceived Discrimination and Self-Stigma of Young Men after Prison in Hong Kong. *Deviant Behavior*, 34(8), 671-684.
- Chylicki, P. (1992). *Att upphöra med brott – vägar ut ur den kriminella karriären*. Lund: Studentlitteratur
- Dietze P., Jenkinson R., Aitken C., Stoové M., Jolley D., Hickman M. & Kerr T. (2012). The relationship between alcohol use and injecting drug use: Impacts on health, crime and wellbeing. *Drug and Alcohol Dependence* 128: 111–115
- Ekbom, T., Engström, G., & Göransson, B. (2011). *Människan, brottet, följderna: Kriminalitet och kriminalvård i Sverige*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Evans, D.N., & Porter, J. R. (2014). Criminal history and landlord rental decisions: A New York quasi-experimental study. *J Exp Criminal Journal of Experimental Criminology*.
- Gustavsson, B. (2004) *Kunskapande metoder inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur.
- Goffman, E. (2008). *Stigma – den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts Akademiska förlag.

Granskär & Höglund-Nielsen (2012) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.

Harding, D. J., Wyse, J. J., Dobson, C., & Morenoff, J. D. (2014). Making ends meet after prison. *Journal of Policy Analysis and Management*, 33(2), 440-470.

Hartman, J. (1998) *Vetenskapligt tänkande – från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur.

Kennington, M. Ambiguous Freedom: A Grounded Theoretical Analysis of Life Outside Prison. *Dissertation Abstracts International, A: The Humanities and Social Sciences*, 75(06).

Kuusela, K. (2013). Det är aldrig för sent – vad orsakar och motverkar barns och ungas utanförskap i utsatta bostadsområden? I: Karlsson L. B., Kuusela K. & Ranatakeisu U. (red.) (2013) *Utsatthet, marginalisering och utanförskap*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Phelan, J-C & Link, B-G (2001). *Conceptualizing stigma*. *Annual Review of Sociology*.27: 363-385.

Rogne Gjeruldsen Susanne, Myrvang Bjørn & Opjordsmoen Stein (2004). Criminality in Drug Addicts: A Follow - Up Study over 25 Years. *Eur Addict Res*10: 49–55

Sarnecki, J. (2009). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.

Schneider, A., & Mckim, W. (2003). *Stigmatization Among Probationers*. *Journal of Offender Rehabilitation*.

SOU (2014:48) *Registerutdrag i arbetslivet*. Statens offentliga utredningar.

SOU (1997:65) *Polisens register slutbetänkande*

SOU (1961:11) *Den allmänna brottsregistreringen betänkande*

Thomassen, M. (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion till vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups.

Thurén, T. (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Liber

Vetenskapsrådet (2014). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad från Vetenskapsrådet 2016-11-26: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Winnick, T. A., & Bodkin, M. (2008). Anticipated stigma and stigma management among those to be labeled "ex-con". *Deviant Behavior*, 29(4), 295-333.